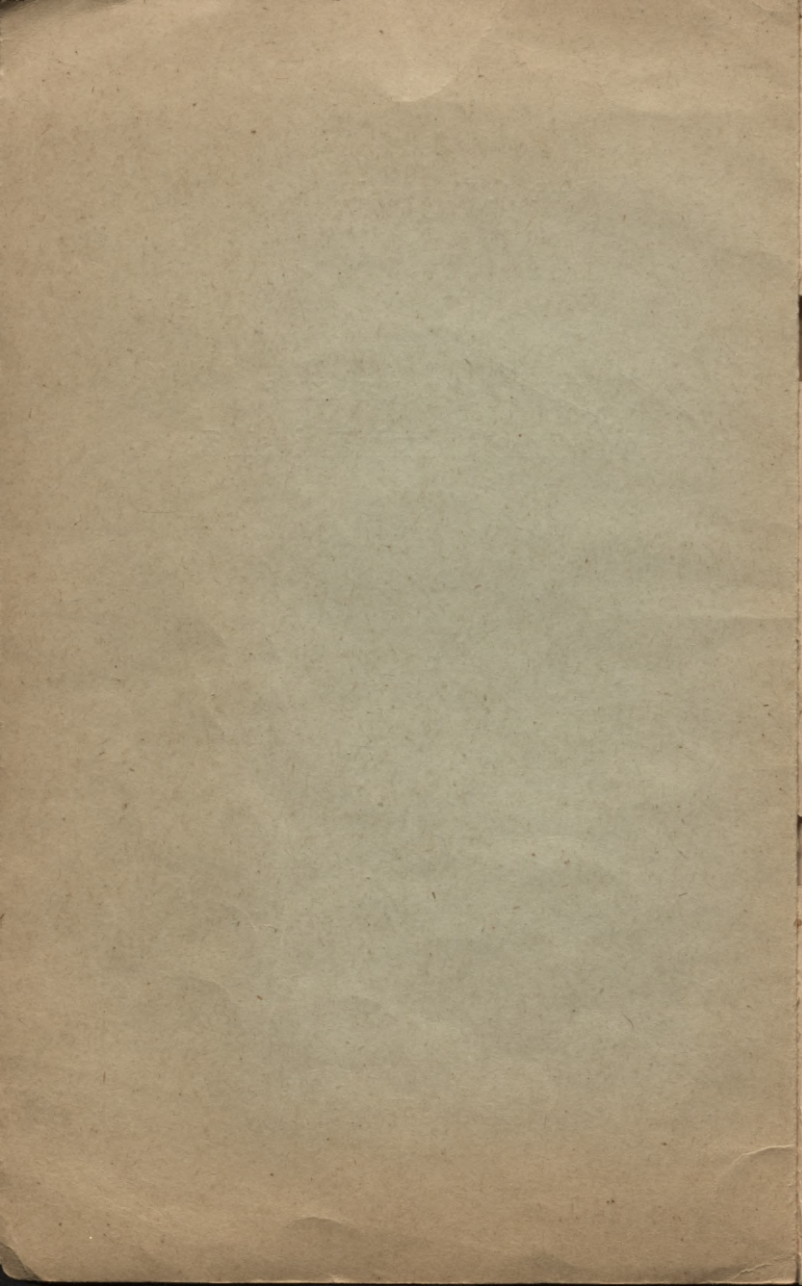

Prof. A. Krugļevskis

Principis „nulla poena sine lege“
un tā nozīme krimināltiesībās

Rīgā, 1937

L 99-9
41

L 34

Prof. A. Krugļevskis

Principis „nulla poena sine lege“
un tā nozīme krimināltiesībās

Rīgā, 1957

Atsevišķs novilkums no
Tieslietu Ministrijas Vēstneša
Nr. 2. 1937. g. pielikuma.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

99-9.312
0304091681

§ 1. Princips „nulla poena sine lege“ un
kustība pret šo principu mūslaiku
krimināltiesībās.

Mūslaiku civilizēto tautu vairākums savās krimināltiesībās par noziegumu atzīst tikai tādu nodarījumu, kas tā izdarīšanas laikā noliegts likumā ar soda piedraudējumu. „Nulle contravention, nul délit, nul crime, ne peuvent être punis de peines, qui n'étaient pas prononcées par la loi avant qu'ils fussent commis“, nosaka franču Code pénal 4. pants. „Eine Handlung kann nur dann mit einer Strafe belegt werden, wenn diese Strafe gesetzlich bestimmt war, bevor die Handlung begangen wurde“ — Vācijas Sodu lik. § 2. (1871. g. redakc.). „Par noziedzīgu atzīstams nodarījums, kuŗš tā izdarīšanas laikā noliegts likumā ar soda piedraudējumu“ — Latvijas Sodu lik. 1. p. — Šinīs pantos ietvertais princips ir ļoti populārs krimināltiesību zinātnē, un doktrīna to izteic vārdiem: „nullum crimen, nulla poena sine lege“. Šī principa praktiskā nozīme ir tā, ka tas izslēdz iespēju piemērot sodu nodarījumiem, kas nav paredzēti kriminālā likumā, pat ja krimināltiesība atzītu tos par „noziedzīgiem“. Visās valstīs, kuŗās minētais princips ieguvis likumīgu spēku, netiek atzīta analogija kā krimināla likuma tulkošanas veids, t. i. likumā paredzētā zināma nozieguma sastāva noteikumu piemērošana citam nodarījumam, kas šim sastāvam ir līdzīgs, bet tieši pašā likumā nav paredzēts. Šis stāvoklis atrod atspoguļojumu arī likumdošanā kā tiesneša ierobežojums krimināla likuma iztulkošanā. Piemēram, franču likumi atļauj tiesnesim izspriest civilās lietas, vadoties no likuma vispārēja gara nevien likuma nepilnīguma, neskaidrības vai pretrunu gadījumos, bet arī likuma trūkuma gadījumos. (Code civil, art. 4., 5.). Krimināltiesība Francijā pie likuma iztulkošanas

var pamatoties uz likumu vispārējo garu tikai gadījumos, ja likums ir nepilnīgs, neskaidrs vai pretrunīgs, bet tiesnesis nedrīkst papildināt likuma trūkumu. (Code d'instruction criminelle, art. 159., 181., 364.). Šos pašus noteikumus civilo un kriminālo likumu iztulkošanā atrodam arī Krievijas pirmsrevolūcijas tiesībās (Ustav gražd. sudoproizv. st. 9., uzstav ugovnogo sudopr. st. 12.). Šo pašu ceļu ir nosprauduši arī Latvijas likumi (Civīlpr. nol. 1932. g. izd. 10., 11. p., Krim. pr. lik. 1926. g. izd. 16., 17. p.). Princips „nullum crimen, nulla poena sine lege“ tik cieši nostiprinājies 19. un 20. g. s. krimināltiesībās, ka tā atzīšana ieņēma vispārēju vietu doktrīnā, un kriminālisti sāka piegriezt vērību jau ne pašam principam, bet gan gadījumiem, kad notika atkāpšanās no tā. Šis stāvoklis ir mainījies pēdējos 20 gados. Pirmais gadījums, kurš iezīmēja novirzīšanos no šī principa tūn ar to saistīja zinātnes uzmanību, notika Francijā. 1918. gadā bijušais Francijas ministrs Malvy no Francijas Senāta kā augstākā tiesas tribūnāla (Haute Cour de Justice) tika atzīts par vainīgu noziegumā, kas nebija paredzēts Francijas sodu likumos, darbībā, kurās mērķis bija kara zaudēšana (défaitisme), un notiesāts ar izsūtījumu uz 5 gadiem. Senāts pie tam atklāti pasludināja, ka Senāts nav saistīts ar analogijas pielietošanas noliegumu kriminālās tiesībās un ir pilntiesīgs suverēni noteikt viņam piekrītošu nodarījumu kvalifikāciju un par šiem nodarījumiem piespriežamo soda veidu.¹ Drīz pēc šī notikuma princips „nullum crimen, nulla poena sine lege“ tika gāzts jau visās tiesās Bavārijā un Ungārijā, sakarā ar padomju iekārtas ieviešanu šinīs valstīs.² Pēc padomju iekārtas atcelšanas šinīs valstīs tika atjaunots arī iztirzājamais princips. Drīz vien no šī principa atteicās Krievija. Padomju Krievija pie pirmās kriminālo likumu kodifikācijas atklāti pasludināja atteikšanos no principa „nulla poena sine lege“, nosakot sava kōdeka 10. pantā, ka gadījumos, kad likumā nav tiešu norādījumu uz attiecīgu nozieguma veidu, sods vai sociālās aizsardzības līdzeklis piemērojams pēc tā kōdeka panta, kas paredz pēc

¹ E. Lavissee. Histoire de France contemporaine, IX. p. 491. P. Cuche. Précis de droit criminel, 5. ed., 1954., p. 33.

² F. Exner. Gerechtigkeit und Richteramt. 1922., S. 48., 49.

svarīguma un veida vislīdzīgāko noziegumu, ievērojot pie tam kōdeka vispārējo daļu. Līdz ar to Padomju Krievijas tiesības asi norobežojās no vispār atzītā nozieguma būtības jēdziena, atteikdamās no nozieguma formāla jēdziena, kā nodarījuma, kas noliegts likumā ar soda piedraudējumu, un tā vietā likdamas nozieguma materiālo jēdzienu. Pēc 1922. g. kōdeka 6. panta par noziegumu atzīstama katra sabiedriski kaitīga darbība, kas apdraud padomju iekārtas pamatus un tiesisko iekārtu, kuŗu noteikusi strādnieku-zemnieku valdība „pārejas laikam celā uz komūnistisku iekārtu“. Šis pants, ar maziem redakcionāra rakstura grozījumiem, pārņemts 1926. g. Soda likumos (6. un 16. p.). Tādā kārtā Padomju Krievijā sods var tikt uzlikts arī par nodarījumiem, kuŗi nav paredzēti sodu likumos, bet kuŗi pēc tiesas ieskata apdraud valsts un tiesisko iekārtu. Beidzot, 1935. gadā, drīz pēc nacionālsociālistiskās kustības uzvaras Vācijā, princips „nulla poena sine lege“ tika noliegts arī Vācijas tiesībās. 1935. g. 28. jūnijā izdots speciāls likums, kas piešķīra augstāk minētam sodu likumu 2. pantam pilnīgi jaunu redakciju. Šis pants jaunā redakcijā skan: „Bestraft wird, wer eine Tat begeht, die das Gesetz für strafbar erklärt oder die nach dem Grundgedanken eines Strafgesetzes und nach gesundem Volksempfinden Bestrafung verdient. Findet auf die Tat kein bestimmtes Strafgesetz unmittelbar Anwendung, so wird die Tat nach dem Gesetz bestraft, dessen Grundgedanke auf sie am besten zutrifft“.

Kā redzējām, jaunāko laiku krimināltiesībās ir pietiekoši daudz gadījumu, kuŗ notikusi atkāpšanās no principa „nulla poena sine lege“. Mūsu acu priekšā strauji attīstās tiesību tendence sodīt arī par tādiem nodarījumiem, kuŗi to izdarīšanas laikā nebija noliegti ar soda piedraudējumu. Viegli saprotams tomēr, ka ne visiem augstāk pievestiem iztīrājāmā principa noliegšanas gadījumiem ir vienlīdzīga sabiedriskā un zinātniskā nozīme. Augstāk norādītam franču tiesas precedentam bija izņēmuma nozīme, un tas ne tikai neizvirzīja uz dienas kārtību problēmas iztīrāšanu, bet pat nemaz nesatricināja šī principa piemērošanu pašā Francijā.³ Principa noliegšana valstīs, ku-

³ Sal. P. Cuche, Précis, 1934. g. lp. 32.

rās ievesta padomju valsts iekārta, tāpat nevarēja satricināt visumā tiesību zinātnes stāvokli attiecībā uz šo principu. Padomju tiesības visos gadījumos krasi pasvītīro savu principiālo atšķirību no vēsturiskā attīstībā radītām tiesību normām. Nav jābrīnās tādēļ arī, ka padomju tiesības ir izvēlējušās citu ceļu arī jautājumā par soda piespriešanu tiesās. Citu stāvokli rada Vācijas pāriešana iztirzājamā principa pretinieku pusē. Lai gan šī pāriešana bija radīta no lielām pārmaiņām Vācijas sabiedriskā dzīvē, tomēr šās pārmaiņas nebija tik asas kā Krievijā un pašas par sevi nenovilka principiālu atšķirību starp jaunām un vecām tiesībām. Bez tam, Vācijas juristi nemaz neuzskatīja (kā to darija Padomju Krievijas juristi), ka šie jauninājumi vajadzīgi tikai Vācijai, bet taisni otrādi — viņi uzsāka šo savu jauno ideju starptautiski propagandēt. Tādēļ arī reforma, kuŗa tika ieviesta Vācijā ar 1935. g. 28. jūnija likumu, atstāja lielu iespaidu Eiropas kriminālistu plašās aprindās. Sakarā ar to Starptautiskā Krimināltiesību Apvienība, sastādot Atēnu IV starptautiskā kongresa programmu, par savu uzdevumu uzskatīja programmā ietvert sekošu jautājumu: vai vēlams, lai tiesnesis varētu uzskatīt par sev piekritīgu tādu nodarījumu, kas nav speciāli paredzēts sodu likumos un par to sodīt? Atbilde uz šo jautājumu ir tālākā iztirzājuma uzdevums.

§ 2. Principa „nulla poena sine lege“ pretinieku argumenti pret šo principu.

Princips „nulla poena sine lege“ kā sodu piemērošanu rēgulējošais pamats ir plaši pazīstams likumdošanās un tik pat populārs literātūrā. „Kaum ein anderer Satz des Strafrechts gilt als so selbstverständlich wie der: „nulla poena sine lege“. Er klingt uns wie eine uralte Überlieferung, er begegnet wie ein Sprichwort an passender und unpassender Stelle und schillert wie ein solches in seiner Bedeutung“, teica vēl Bindings⁴. Dabīgi, ka arī tie, kas nostājās par šī principa noliegšanu krimināltiesībās, bija spiesti šo savu stāvokli pamatot ar speciāliem argumentiem. Viņu stāvoklis šinī ziņā bija īpatnējs. Iztirzāja-

⁴ Binding. Handbuch des Strafrechts, I., 1885., S. 17.

mais princips tika ievests tiesību zinātnē Eiropā 18. g. s. beigās un 19. g. s. sākumā spēcīgas humānītāras kustības iespaidā.⁵ Princips tika izvirzīts toreiz kā līdzeklis cīņai ar tiesnešu patvaļību, kas bija stipri izplatīta pirms franču revolūcijas. Šis princips izauga no tiem pašiem pamatiem, no kuriem attīstījās doktrīna par noliegšanu tiesnešiem tulkot likumu. Bet vēlāk, kad šis princips atrada atzišanu-kōdekos un doktrīnās, tas netika vairs zinātniski iztirzāts, un var pat teikt, ka tas tika uzņemts kā ticības dogma bez zinātniska pamatojuma. Tādēļ arī tie, kas uzsāka cīņu pret šo principu, cerēja uz ātru un vieglu uzvaru pār šo tradicionālo uzskatu. Iedziļinoties pievesto no viņiem argumentu būtībā, var viegli saskatīt divus pamatojumus: 1) Princips „nulla poena sine lege“ atmetams krimināltiesībās, jo kavē cīņu ar likumu nepilnību un 2) šī principa noliegšana nebūt neradīs tās nelabvēlīgās sekas, uz kurām atsaucas principa piekritēji. Katru šo pamatojumu mēs tagad sīki apskatīsim.

Uzstājoties par principa „nulla poena sine lege“ noliegšanu un analogijas pielaišanu, tiek norādīts, ka katra likumdošana ir nepilnīga un satur sevī robus. Likumdevējs nav spējīgs iepriekš paredzēt visus dzīvē iespējamus gadījumus un ietvert tos a priori radītās normās. Likumu robus nevar novērst neviena kōdifikācija.⁶ Dzīves daudzpusība izslēdz iespējamību paredzēt visus ceļus, pa kuriem var iet sabiedrību apdraudošā noziedzīgā griba. Tādēļ nepieciešami dot iespēju tiesnesim pie lietas izspriešanas iet pāri likumā paredzētiem nozieguma sastāviem un kļūt par likumdevēja sapratīgu līdzstrādnieku. Tikai tādā ceļā var tikt realizēta īsta taisnība.⁷ Uz pastāvošās kārtības trūkumiem jau sen norādīja pazīstami kriminālisti:⁸ piemēram, Bindings visu savu mūžu cīnījās pret principu „nulla poena sine lege“. Par krimināllikumu piemērošanu pēc

⁵ Schottländer. Die geschichtliche Entwicklung des Satzes: nulla poena sine lege. 1911., S. 51.

⁶ Rödiger. Analogie und Analogieverbot im Strafrecht, 1934.

⁷ Niethammer, Ungeschriebenes Strafrecht, Z. 55., 1936., S. 751.

⁸ Niethammer, t. p., lp. 753.

analoģijas Bindings izteicās jau pagājušā gadu simteņa astoņdesmitajos gados, bet tekošā gadu simteņa sākumā deva šīs reformas nepieciešamības izsmelto pamatojumu. Nevienā tiesību nozarē, saka Bindings⁹, likumdevējs nestrādā tik nemetodiski kā krimināltiesībās. Kriminālo likumu sastādītājs ievēro tikai visrupjākās parādības, kuŗas, pie tam, bieži atkārtojas viņa acu priekšā. Sīkākas un retāk atkārtotošās parādības paliek vai nu pavisam nepamanītas, vai arī likumdevējs tās nespēj aptvert. Krimināltiesiskais materiāls ir neizbēgami fragmentārs, un labot tā trūkumus var vienīgi pielietojot analoģiju.¹⁰ Šiem pamatojumiem pēdējā laikā nāca klāt vēl viens: pastāvot principam „nulla poena sine lege“ no soda var izbēgt taisni visveiklākie likumu pārkāpēji, kuŗi labi zina likumu un prot savai darbībai piedot tādu formu, kuŗa tieši nav paredzēta sodu likumos.¹¹ No teiktā izriet, ka jaunā virziena piekritējiem pastāvošo krimināltiesību principu reforma liekas pilnīgi nepieciešama. Varbūt tomēr viņu priekšlikumu realizācija ir kaut kādā ziņā nevēlama? Vai principa „nulla poena sine lege“ noliegšana neapdraud, piemēram, pilsonisko brīvību? Daži kriminālisti, kā zināms, šī principa galveno nozīmi saskatīja taisni pilsoņu aizsardzībā pret tiesnešu patvaļību un raksturoja to kā noziedznieka Magna Charta.¹² Jaunā virziena piekritēji labi pazīst pievesto pamatojumu, bet neatzīst tā nozīmi.

Personas, kas domā, ka principa „nulla poena sine lege“ noliegšana var satricināt pilsoņu tiesisko drošību (Rechtssicherheit), vai mazināt pilsoņu pārliecību par viņu tiesību stabilitāti, neiedziļinās problēmas būtībā. Pilsoņu uzticība tiesām izpaužas pārliecībā, ka juridiski vienādi gadījumi tiesā atrod vienādu izturēšanos pret tiem. Bet tie, kas kriminālās tiesībās meklē vienlīdzību, cenšas ne pēc formālas, bet gan pēc materiālas vienlīdzības: viņi gaida, ka personas, kas vienlīdzīgā kārtā pelnījuši sodu, saņems to vienlīdzīgā mērā. Un taisni

⁹ Binding, Handbuch, I., S. 27., 28.

¹⁰ Binding, Lehrbuch des gemeinen Deutschen Strafrechts, I., 1902., S. 20.—22.

¹¹ Exner, Gerechtigkeit und Richteramt, 1922., S. 89., Rödiger, S. 101.

¹² Liszt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 1905., S. 79.

analoģijas noliegšana krimināltiesībās bieži noved pie neiespējamības sasniegt šo vienlīdzību, jo pastāvošie sodu likumi ir nepilnīgi.¹³ Cenšanās mazināt kriminālo tiesu tiesības saprotama XVIII g. s. beigās un XIX g. s. sākumā, kad to izsauca vecā režīma tiesu patvaļība, bet šāda ierobežošana ir pilnīgi lieka mūsdienu tiesās, kuŗas pelna iedzīvotāju pilnu uzticību.¹⁴ Noliegums pielietot analoģiju kriminālās lietās atspoguļo sevī Monteskjē mācību par varas sadalīšanu. Bet jau sen zināms, ka šī mācība ir nepareiza un ka tiesnesis ne tikai nav pasīvs likuma izpildītājs, kā viņu notēlo Monteskjē, bet arī tāds nedrīkst būt.

Bez tam, tālāk, jaunā virziena piekritēji atrod par vajadzīgu uzstādīt jautājumu, cik tālu vispār jā rūpējas par atsevišķa individa tiesībām un labklājību. Sevišķas rūpes par individa tiesībām ir raksturīgas agrākai valsts ideoloģijai — daži autori raksturo to kā individuāli-liberālo, citi — kā materiāli-individuālo.¹⁵ Jaunākos laikos, pēc „nacionālās revolūcijas“, pirmā vietā būtu jā rūpējas par valsti.¹⁶ Bet tādā gadījumā pavisam citādiem jābūt pamatiem cīņā ar noziedzību.

Princips „nulla poena sine lege“ ir rezultāts, kas radies pieejot noziedzību apkaŗošanai no individa intereŗu viedokļa. Šis pieejas mērķis ir individa aizsardzība pret sabiedrību: jā dod iespēja iepriekŗ zināt, par kādiem nodarījumiem draud sods un par kādiem sods nebūs. Ja pirmā vietā tiek izvirzītas rūpes par sabiedrību, tad cīņā ar noziedzību tiek ievērots cits princips: nullum crimen sine poena.¹⁷ Pārdomas modina jautājums, vai normāla ir kārtība, kad individa un sabiedrības intereŗu sadursmes gadījumā virsroku ņem individa intereseŗ.¹⁸

¹³ Exner, l. c. S. 56. ff.

¹⁴ Niethammer, l. c. S. 747. ff.; L. Vitte, Tiesl. Min. Vēstn. 1936. g. Nr. 3., lp. 504.

¹⁵ Wallis, Die Methoden der Auslegung Strafrechtlicher Normen, 1935., S. 27.

¹⁶ Roediger, S. 96.

¹⁷ Hamburger Monatshefte für auswärtige Politik, I., 1936., S. 25., Vitte, l. c. 503. l. p.

¹⁸ Binding, Handbuch, I., S. 28.

Pievedot visus šos pamatojumus par labu sodu piemērošanai pēc analogijas, jaunā virziena piekritēji tomēr ņem vērā, ka vecā sistēma tik dziļi iesakņojusies kriminālistu apziņā, ka tiem grūti būs iedomāties dzīvē izvestu jauno sistēmu. Lai novērstu šās šaubas, viņi pieved daudzus tiesiskās dzīves piemērus, kad praksei princips „nulla poena sine lege“ bija vēl nezināms. Viņi norāda, ka tiesību vēsturē šis princips ilgu laiku vispār nebija pazīstams. To nepazīna ne agrīnie, ne vēlīnie viduslaiki. To nepazīna arī Carolina, kuŗa, kā zināms, ja nebija paredzēta kāda nodarījuma sodāmība, pielaida tā sodīšanu uz nerakstītu likumu pamata (art. 105.). Iztirzājamais princips tika izstrādāts tikai XVIII g. s. otrā pusē. Vācijas valstīs tas atrada plašu pielietošanu tikai tādēļ, ka tieši pirms tam Vācijas mazo valstiņu tiesās attīstījās plašas ļaunprātības. Šī principa uzdevums bija — pārtraukt teritoriālo valdnieku (Landesfürsten) patvalģību.¹⁹ Arī pastāvošās tiesībās ne visur šis princips tiek atzīts. Tā, Anglijā, blakus likumiem, par tiesību avotiem tiek atzīti arī tiesu spriedumi un juristu uzskati, kas, protams, nav likumi.²⁰ Dānijas 1930. gada kōdeks pielaiž nevien tādu nodarījumu sodāmību, kas paredzēti likumā, bet arī tādu, kas pilnīgi var būt pielīdzināti likumā paredzētiem nodarījumiem.²¹ (§ 1.). Nedrīkst aizmirst arī to, ka tiesību avots, kā to pierādīja vēsturiskā skola, nav likums, bet tiesiskā apziņa.²² Bez tam, analogijas pielietošana faktiski tiek atļauta arī tanīs valstīs, kuŗās noliegta kriminālo likumu tulkošana pēc analogijas; analogijas piemērošana tur pieļauta izspriežot civilās lietas. Ja jāizvairās no spriešanas pēc analogijas krimināllietās, tad no analogijas pielietošanas būtu jāizvairās arī izspriežot civilas lietas.²³ Pat vairāk, — šinīs valstīs tiesu praksē pielieto analogiju arī kriminālās lietās, lai gan likums noteikti to neliedz. Tā, piemēram, tanīs laikos, kad saimniecībā vēl nelietoja elektrisko enerģiju,

¹⁹ Niethammer, S. 747.

²⁰ Schinnerer, Analogie und Rechtsschöpfung, Z. 55., 1936., S. 770.
—71.

²¹ Schinnerer, S. 772.

²² Niethammer, S. 750.

²³ Exner, S. 51., 52.; Roediger, S. 89.

nevienā likumā nebija paredzēts sods par elektriskās enerģijas bezatlīdzības izmantošanu no elektrības patērētājiem. Ungāru tiesas šo nodarījumu toreiz kvalificēja kā zādzību un tas neizsauca nekādu protestu.²⁴ Tāpat šo nodarījumu kvalificēja Krievijas tiesas un patreiz to pielieto arī Latvijas tiesas.²⁵ Šo ceļu ir gājušas arī daudzas Vācijas tiesas pirms 1900. g. 3. aprīļa likuma izdošanas par patvarīgu elektriskās enerģijas lietošanu.²⁶

Un šāds stāvoklis, — saka savu prātojumu noslēgumā jaunā virziena piekritēji, — ir pilnīgi saprotams. Varētu šaubīties, vai ir lietderīgi dot tiesnešiem iespēju piespriest sodus par nodarījumiem, kas tieši likumā nav apzīmēti, — ja mūslaiku tiesnesis nepelnītu uzticamību. Tagadējos laikos, kad tiesnesis bauda iedzīvotāju pilnu uzticamību, projektētās reformas ieviešana nekādu ļaunumu nest nevar.²⁷

§ 3. Principa „nulla poena sine lege“
noliegšana kā līdzeklis novērst robus
krimināltiesībās.

Tā tad, pēc novātoru domām, pastāvošās krimināltiesībās ir daudz robu, kurus var novērst, pēc viņu domām, atmetot krimināltiesībās pastāvošo principu „nulle poena sine lege“. Mūsu kritiskā apskatā vispirms iztīrāsīm jautājumu par to, vai likumu nepilnības var novērst ar to, ka atzītu tādu nodarījumu sodāmību, kurus likums tieši neapzīmē par noziedzīgiem, un tikai tad pāriesim pie jautājuma par to, cik lielā mērā vispāri jā rūpējas par trūkumu novēršanu kriminālos likumos.

Pie pirmā jautājuma iztīrāšanas vispirms jānoskaidro, cik tālu vispār var izvest dzīvē novātoru sludināmo reformu. Daži zinātnieki domā, ka pastāvošās krimināltiesības, par cik tās ir t. s. ģenerālprevencijas līdzeklis, šo savu uzdevumu var

²⁴ Roediger, S. 54., 55.

²⁵ Vitte, 504.—505. lp.

²⁶ Roediger, S. 55.

²⁷ Exner, S. 62.; Roediger, S. 90.

veikt tikai par tik, par cik tās pieturas pie principa „nulla poena sine lege“. Kā jau daudzkārt minēts literātūrā, iztirzājot novātoru uzskatus, redzams, ka viņu priekšlikumu īpatnība nav tikai sodāmu nodarījumu aploka paplašināšana, bet arī ka šis paplašinājums tiek izvests ļoti nenoteiktā veidā. Ja arī parastā nodarījumu kvalifikācijas sistēma — kriminālo likumu un kōdeku izdošana — neizslēdz strīdus par to, kādi nodarījumi ir sodāmi un kādi ne, tad jaunā sistēma šinī jautājumā ienes vēl mazāku skaidrību. Šī iemesla dēļ daudzi zinātnieki cēla iebildumus pret šāda veida sistēmām vispār. Tā Feierbachs, izejot no psihiskās piespiešanas teorijas, domāja, ka šī piespiešana postulē noteiktu un skaidru piedraudējumu esamību kriminālā likumā. Bez rakstīta likuma nedrīkst piespriest nekādas sodus.²⁸ Šim uzskatam piekrīt arī daži principa „nulla poena sine lege“ noliedzēji. Ja kriminālo likumu pamatā tiešām atrastos psihiska piespiešana, tad, saprotams, nevarētu noliegt norādīto principu un pielaipt iepriekš nenoteiktas sankcijas. Bet viņi uzskata, ka jaunie kriminālie likumi nemaz neattaisno šo teoriju, tādēļ arī šīs teorijas secinājumi viņiem nav nemaz saistoši.²⁹ Tā kā mēs par kriminālo tiesību sociālās funkcijas vienīgi pareizi uztverošo teoriju atzīstam ģenerāļprevencijas teoriju,³⁰ dabīgi, ka mēs tik viegli nevaram paiet garām Feierbacha uzskatiem, kā to dara viņa pretinieki. Mums jāapstājas pie viņa apgalvojumu apskates pēc būtības.

Kriminālo normu nenoteiktība, kas neizbēgami izriet no analogijas pielietošanas krimināltiesībās, izpaužas divējos veidos. No vienas puses, analogijas pielietošana padara noziedzīgā nodarījuma jēdzienu par pilnīgi nenoteiktu, jo ar to tiek dota iespēja kvalificēt kā noziedzīgu nevien nodarījumu, kas kā tāds tieši paredzēts likumā, bet arī tādu nodarījumu, kuŗu tiesa atzītu par līdzīgu šim likumā paredzētam. No otras puses, saprotams, ka analogijas pielietošana noved pie nenoteiktiem sodiem, jo, ja nav skaidrs, kādai noziedzīgo nodarījumu grupai

²⁸ Feuerbach, Antihobbes, 1798., S. 207. ff.

²⁹ Binding, Handbuch, I., S. 21.

³⁰ Sal. Kruglevski, Das Strafrecht als Kulturfaktor, 1927.

tiks pieskaitīts likumā tieši neparedzētais nodarījums, tad vēl mazāk būs skaidrības, kādu sodu piespriedīs šinī nodarījumā vainīgai personai. Tomēr būtu pilnīgi nepareizi domāt, ka šāda nenoteiktība un neskaidrība varētu paralizēt kriminālā soda psīchisko iedarbību. Jēdziena „noziedzīgs“ nenoteiktība praksē panāks to, ka iedzīvotāji izsargāsies nevien no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, bet arī no tādām darbībām, kas kaut kādā veidā varētu tikt atzītas par līdzīgām kādam likumā paredzētam noziegumam. Vācijā tādā gadījumā izšķiroša nozīme būs „tautas veselīgam uzskatam“, t. i. patreiz tautā valdošiem uzskatiem. Krievijā šinī gadījumā lieta ir vēl vienkāršāka. Pēc Padomju Krievijas kōdeka komentātoru uzskatiem, katram sabiedrības loceklim jāzina, ko viņš drīkst darīt un ko nedrīkst darīt, kas ir likumīgs un kas ir noziedzīgs. Un, kas ir vēl svarīgāks, katram sabiedrības loceklim, neatkarīgi no tā, kādus nodarījumus minētais kōdeks atzīst par noziedzīgiem, jāzina, ka vispār nedrīkst darboties par ļaunu tiesiskai iekārtai un izdarīt darbību, kas, lai gan kōdekā nav noliegta ar soda piedraudējumu, bet patreizējos apstākļos ir bīstama.³¹ Kriminālo tiesību psīchiskā iedarbība arī šinī gadījumā ir nodrošināta.

Tāpat ir pilnīgi nodrošināta kriminālo tiesību psīchiskā iedarbība uz pilsoņiem, ja būs likvidēta par noziegumiem draudošo sodu noteiktība. Nepareizs ir uzskats, ka tikai pilnīgi noteiktas perspektīvas spēj iespaidot cilvēku gribu. Pilnīgi tādu pat, bet dažreiz pat lielāku, iespaidu uz cilvēka uzvešanos var atstāt bailes no nenoteikta soda. Šī nenoteiktība pat paliecina soda iespaidu; tas notiek gadījumos, kad tiesai tiek dota iespēja noteikt smagāku nekā parasto sodu, — dota iespēja atkāpties no soda apmēra nevien tā samazināšanas, bet arī paaugstināšanas virzienā. Nav šaubu, ka analogijas pielietošana kriminālās tiesībās novedīs nevis pie normālas, bet gan pie paaugstinātas soda bardzības par likumā neparedzētiem „noziegumiem“. Lai ko saka analogijas piekritēji par pastāvošo kriminālo tiesību fragmentāro raksturu, a priori skaidrs, ka, ja

³¹ Karnicki i Roginskij, Ugolovnij kodeks RSFSR, 1955., S. 54.

tiesības arī nemin dažus noziegumus, tad taisni mazsvarīgākos no tiem. Smagākie un svarīgākie noziegumi ir noteikti paredzēti visos patreizējos kriminālos kōdekos. No teiktā jāsecina, ka soda piemērošana par nodarījumiem, kas nav paredzēti kriminālos likumos, ņemot par pamatu likumos paredzēto citu noziedzīgo nodarījumu sodāmību, pēc būtības būs tādu sodu piemērošana vieglākiem nodarījumiem, kas noteikti likumā par smagākiem noziegumiem. Tāpat skaidrs, ka sodu nenoteiktība, kuŗu ienes iztīrājāmā reforma, nevien ir spējīga radīt sodīšanas motivāciju daudzos jaunos gadījumos, bet pat spējīga šo motivāciju šinīs gadījumos radīt sevišķi spēcīgi. Bet, protams, šo pamatojumu vēl nepietiek, lai attaisnotu principa „nulla poena sine lege“ kā universālā kriminālās politikas paņēmiena noliegšanu. Sodū piemērošana par nodarījumiem, kas tieši likumā nav paredzēti, slēpj sevī vēl citus trūkumus, kuŗus nav atzīmējis Feuerbachs.

Šī sistēma, kas rada nenoteiktību jēdzienos „noziedzīgs“ un „nenoziedzīgs“, liek pilsoņiem šaubīties par savu uzvešanos. Ja iedzīvotājiem laupīta iespēja iepriekš zināt, kas atļauts un kas noliegts, tie sāk baidīties no visa jauna, izvairīties no katras jaunas darbības. Tāds noskaņojums negātīvi iespaido cilvēku uzņēmību, apspiež katru iniciatīvu un ar to kavē sabiedrības attīstību. Analizējot šīs reformas iespaidu, nedrīkst izlaist no acīm, ka tiesisku prasību paplašināšana, kuŗu izsauc šī reforma pēc savas būtības, ir neierobežota. Pēc jaunajiem uzskatiem, līdz ar iztīrājāmā principa noliegšanu, var tikt sodīta nevien tāda darbība, kas likumā nav atzīta par noziedzīgu, bet arī tāda darbība, kas nav pat tiesībpārkāpums, bet kas ir pilnīgi tiesiska darbība. Kā laba illūstrācija var noderēt „saimnieciskās nodevības“ jēdziena iztulkojums Vācijā. 1936. gada jūlijā kāds tiesas priekšsēdētājs uzrakstīja apcerējumu par šī nodarījuma sastāvu. Izrādās, ka šī nodarījuma sastāvā ietilpst katra darbība, kas var nodarīt kādu saimniecisku kaitējumu Vācijai un ka par saimniecisku nodevību jāatbild arī tai personai, kas ārzemēs deklarē savus saimnieciskos fondus, ja šo fondu slēpšanai ir nozīme priekš Vācijas eksporta. Pilnīgi skaidrs, ka tādas neaptveramas iespējāmības noziedzīguma jēdziena pa-

plašināšanā nevar neatstāt paralizējošu iespaidu uz sabiedrisko dzīvi un nav šaubu, ka jau šī iztīrājamās sistēmas īpatnība satur sevī tik lielus trūkumus, kuŗi padara to par pilnīgi nepieņemamu normālos apstākļos pastāvošām kriminālām tiesībām.

Paredzot šādu iebildumu iespējamību, daži, kas nostājušies par principa „nulla poena sine lege“ noliegšanu, liek priekšā atstāt šo principu tām dzīves nozarēm, kuŗas stāv sakarā ar tautas un valsts drošību, ar aizsardzību pret slimību dīgļu izplatīšanu, ar tautas rūpniecības un tirdzniecības interesēm u. t. t. (Sal., piemēram, Vitte, 1. c. 503. lp.). Tomēr vēl neviens nav izstrādājis formulu, kuŗa pielaistu tādu parciālu iztīrājamā principa darbību. Pats par sevi saprotams, ka pilsoņu iniciātiavas samazināšanās, kaut tikai dažās dzīves nozarēs, nav vēlama parādība.

Tā tad, novātoru ieteiktā reforma var novest pie iedzīvotāju uzņēmības samazināšanās. Blakus tam, tā satur sevī vēl citas briesmas. Ja ir spēkā princips „nulla poena sine lege“, tad ikkatrs tiesājamais apzinās, ka viņam var tikt piespriests sods tikai tanī gadījumā, ja viņa nodarījums ir atzīts likumā par noziedzīgu un ka soda mērs nepārsniegs likumā paredzēto maksimumu. Ja arī tiesājamais izsaucis ar savu nodarījumu sabiedrības sašutumu, ja arī viņš naidīgi noskaņojis pret sevi valsts varu, — nekas nespēj piespiest tiesu, nosakot tiesājamā likteni, atkāpties no minētiem pamatiem. Turpretim, pielaižot analogijas pielietošanu krimināltiesībās, šī tiesājamā likteņa noteiktība zūd. Ja tiesai atļautu papildināt likumu, atļautu to labot, tad tiesnešu psīchi, taisot spriedumu, var iespaidot daudzie tiesājamam nelabvēlīgie blakus apstākļi, kas tieši uz lietu neattiecas. Tādā ceļā tiesa var pārvērsties par politisku ienaidnieku izrēķināšanās ieroci. Kā redzams no teiktā, valstīs, kuŗās noliegts princips „nulla poena sine lege“, pēc būtības no tiesām tiek prasīts, lai tās piespiež sodus nevien par nodarījumiem, kas atzīti par noziedzīgiem krimināllikumos, bet arī par nodarījumiem, kas vērsti pret valsts iekārtu (Padomju Krievijas kōd. p. 6.) vai „pēc tautas veselīga prāta“ atzīstami par sodāmiem (Vācijas kōd. § 2). Tiesnesis, kas atteiktos uzlikt sodus par šiem vai līdzīgiem nodarījumiem, ar to pats pār-

kāptu likumu. Teiktais liek tiesnesim pie tiesājamā vainīguma noteikšanas rēķināties ar valdošiem politiskiem uzskatiem, tiesas spriedums tiek iespaidots no valsts vadošo personu uzskatiem un tādā ceļā tiesa pārvēršas par politisku mērķu sasniegšanas ieroci. Šī iemesla dēļ arī daži Vācijas jaunā likuma komentātori izteicās, ka šo likumu piemērot var tikai nacionālsociālists,³² t. i. personas, kas piekļaujas Vācijas valdības politiskiem uzskatiem un ir ar mieru šos uzskatus izvest dzīvē. Tādēļ, izsakot citiem vārdiem augstāk minēto Lista domu, var teikt, ka princips „nulla poena sine lege“ ir ne tikai Magna charta noziedzniekam, bet arī Magna charta krimināltiesnešiem. Un ja pat praksē tiesai izdotos palikt neiespaidotai no augšā minētiem apstākļiem, tad tomēr tautā nebūtu pārliecības par tiesas neatkarību.

Tiesas neatkarība un tautas pārliecība par to ir tādi svarīgi sabiedriskie labumi, kuŗu nozīme ir skaidra bez tālākiem pamatojumiem. Teiksim tikai, ka, ja tautā zustu pārliecība, ka tiesa ir neatkarīga, tad mazinātos individa, kā pilsoņa, pašcieņa. Zūdot ticībai uz tiesu, zūd arī cilvēka pārliecība par savām tiesībām, rodas zemošanās un lišķība iespaidīgo personu priekšā, cilvēka raksturā rodas īpašības, ko mēdz apzīmēt ar vārdu „servilisms“. Patiešām, kā redzējam, novātori neko ļaunu nesaskata tādā individa tiesību apspiešanā. Viņi uzskata par pareizu, ka individa un sabiedrības interešu sadursmes gadījumā virsroku patur sabiedrības intereses. Tāds uzskats pašos pamatos ir maldīgs. Ja tiesības normālos apstākļos cenšas nodrošināt cilvēka, kā pilsoņa, cieņu, tad tas notiek ne tādēļ, lai individs paceltos pāri sabiedrībai, vai tādēļ, ka individa aizsardzība būtu svarīgāka, nekā rūpes par sociālām interesēm, kā ironiski saka jaunās sistēmas piekritēji. Cilvēka personības iznīcināšana nav vēlama tādēļ, ka sabiedrība, kuŗas locekļi nav pilsoņi šī vārda istā nozīmē, bet gan nobaidīts pūlis, nav dzīves un darba spējīga. Tikai tas, kas apzinās sevi kā pilntiesīgu pilsoni, prot vērtēt un cienīt arī svešas individuālas un sabiedriskas tiesības. Tādēļ arī priekšā liktās sistēmas iedzi-

³² Schinnerer, l. c. S. 780. „Allerdings eines ist richtig: diese Gesetze werden geschaffen, damit Nationalsozialisten sie anwenden“.

votāju iespaidošanas paņēmieni jāatzīst par neizdevušos.

Ja nevar nenākt pie slēdziena, ka principa „nullum crimen sine lege“ noliegšana normālos dzīves apstākļos nav mērķveidīga, tad ko lai atbild uz novātoru atsauci uz to, ka šis princips ilgu laiku nebija pazīstams tiesību vēsturē un netiek arī ievērots pastāvošās tiesībās? Atbildot uz šo argumentu, apskatīsim pagaidām tikai tos izņēmumus no iztirzājamā principa pielietošanas, kuŗus novātori norāda pastāvošās tiesībās, bet jautājumu par minētā principa nepazīšanu vēsturē apskatīsim zemāk.

Iedziļinoties to argumentu būtībā, kuŗus novātori pieved attiecībā uz pastāvošām tiesībām, jāsaka, ka šie argumenti nemaz nav pārliecinoši. Principa „nulla poena sine lege“ pretinieki atsaucas uz angļu tiesībām, kuŗās līdz šim laikam liela nozīme piekrīt tiesu praksei un juristu likumu tulkojumiem. Bet, kā viņi paši spiesti atzīt, Anglija savos statūtos, kuŗi izdoti pēdējos 100 gados, ietvēra gandrīz visus noziegumus, izņemot nonāvēšanu. No otras puses, angļu tiesu gadu simteņu tradīcijas un tiesnešu izcilais sabiedriskais stāvoklis garantē iedzīvotājiem, ka tiesas spriedumus nespēj iespaidot nedz politiskie, nedz citi ārējie apstākļi. Tiesību attīstība tiesu prakses ceļā tur iet tik vienmērīgu gaitu, ka spriedumi, kas ienes tiesiskā dzīvē kaut ko jaunu, paliek no iedzīvotājiem nepamanīti. Nav pārliecinoša arī atsauce uz Dānijas tiesībām, kuŗas atklāti pielaiž sodu piespriešanu pēc analogijas. Dānijas juristi jau ilgu laiku uzskata šo savu tiesību īpatnību par neattīstītas kōdifikācijas tehnikas sekām savā valstī. Dānijas likumdevējs, sastādot sodu likumus, nebija pārliecināts, ka spēs paredzēt likumā visus sodāmus nodarījumus. Šo dāņu kriminālā kōdeka īpatnību dāņu juristi uzskata kā kōdeka trūkumu, un to grāmatu izdevumos, kuŗas domātas ārzemēm, dāņu juristi pieliek lielas pūles, lai izskaidrotu šo īpatnību.³³ Nemaz nav pārliecinoša arī novātoru atsauce uz civilām tie-

³³ Sal., piem., Eyvind Olrik, Danemark — Strafgesetzgebung der Gegenwart, I., 1894., S. 211. No 14 lapas pusēm, kas satur dāņu krimināl-tiesību aprakstu (lp. 210.—224.), gandrīz veselā lapas pusē autors pakaidro iemeslus, kādēļ Dānijā pastāv likuma iztulkošana pēc analogijas.

sībām. Lietu izspriešanai pēc analogijas kriminālā un civilā tiesā ir gluži citāda nozīme. Izspriežot civilo lietu, tiesneša priekšā ir divas tiesiski vienlīdzīgas puses, kuŗu stāvoklis ir vienāds. Nevienam no partiem nav nekādas varas pār tiesnesi, neviens nevar iespaidot to. Turpretim, kriminālā tiesā nav divu vienlīdzīgi spēcīgu partu: te vienā pusē ir persona, kuŗu sauc pie atbildības par viņai inkriminēto noziegumu, otrā pusē — ar savu varu bruņojusies valsts. Tādos apstākļos likuma trūkuma gadījumos tā iztulkošana analogijas ceļā civilā tiesā neizsauc nekādas šaubas, bet nopietnas šaubas rodas, ja to dara kriminālā tiesā. Tie piemēri, kuŗus pieved novātori, (patvaļīgas elektriskās enerģijas lietošanas pielīdzināšana zādzībai u. c.), norāda, ka viņi neizšķir analogiju kā likuma tulkošanas pieņemieni no likuma paplašinoša tulkojuma. Arī valdošā doktrīna atzīt tiesneša tiesību vajadzības gadījumos likumu tulkot paplašinoši; mēs sakām turklāt, ka tādā ceļā bieži tiek izvesta dzīvē tiesisku normu prasību progresīva paplašināšana.

Beidzot, kas attiecas uz novātoru pēdējo pamatojumu — norādījumu uz to, ka iedzīvotāju uzticamība tiesai ļauj paplašināt tiesas funkcijas, — tad šī norādījuma autori aizmirst vienu ļoti svarīgu apstākli: kā jau augstāk teikts, iedzīvotāju uzticība tiesai izriet nevien no tiesnešu kārtas augstā morāliskā līmeņa, bet arī no tiem apstākļiem, kuŗos tiesa darbojas. Iedzīvotāji vieglāk dāvā uzticību tiesai tanī gadījumā, kad zina, ka tiesnešu darbība norit likumā nospraustās robežās, nekā tad, kad tiesai dota iespēja piemērot sodus arī par nodarījumiem, kuŗi tieši likumā nav apzīmēti par noziedzīgiem. Tā iedzīvotāju uzticība, kuŗu, kā pareizi piezīmē novātori, patreiz bauda tiesa, ir daudzu faktoru sekas un šo faktoru starpā nebūt ne pēdējo vietu ieņem pastāvošais princips „nullum crimen, nulla poena sine lege“. Tādēļ nav izslēgts, ka šī principa atcelšana var, ja ne iznīcināt, tad tomēr satricināt šo uzticamību.

§ 4. Kriminālās likumdošanas robeži un to novēršanas problēma kriminālpolitikā.

Kritiskais iztirzājums par principa „nulla poena sine lege” noliegšanu noveda pie atziņas, ka šī principa noliegšana nevar tikt uzskatīta par piemērotu līdzekli krimināltiesību robežu novēršanai. Tālāk būtu apskatāms jautājums par to, kā jānovērtē pati šādu robežu esamība? Parasti nevien iztirzājamā principa piekritēji, bet arī tā noliedzēji, tādu jautājumu nemaz neuzstāda, un uz pirmā acu uzmetiena liekas, ka arī bez kāda apsvēruma skaidrs, ka kriminālo tiesību robeži pieskaitāmi acīmredzamiem trūkumiem. Tomēr nav jāaizmirst, ka patreiz visur blakus sodāmai netaisnībai (Unrecht) ir nesodāmā netaisnība, kas ir to likumu pārkāpšana, kuriem piemīt lēģes imperfectae raksturs. Ja šo parādību neuzskatām par pārpratumu, tad vietā būs jautājums, kādi ir šīs parādības iemesli un pamati. Bet ja tādi pamati tiks atrasti, tad nevarēs neuzstādīt jautājumu, vai daudzi no tā sauktiem kriminālo likumu robežiem nav gadījumi, kuŗos likumdevējs, vadoties no savas sistēmas, nav nemaz gribejis noteikt kriminālo sankciju?

Atbilde uz uzstādīto jautājumu var tikt dota tikai pēc tam, kad tiks noskaidroti vispārējie pamati, no kuŗiem ir vadījušās tiesības, nosakot robežas sodāmiem un nesodāmiem likuma pārkāpumiem. Pie tam šeit runa ir nevis par kādiem kriminālpolītiskiem principiem vai par labākām un taisnīgākām tiesībām, bet gan par principiem, no kuŗiem kriminālās tiesības patiesībā vadās, nosakot sodāmu tiesībipārkāpumu aploku. Un mēs domājam, ka, izejot no šiem principiem, atbilde uz uzstādīto jautājumu būs pozitīva, t. i. ka daudzos gadījumos sankcijas ar nolūku nav noteiktas. Objektīvi analizējot tiesību funkcijas sabiedriskā dzīvē, atrodam, ka tiesisku normu normalā loma sabiedrībā, ja nav sevišķu ārkārtēju apstākļu, ir nevien pamudināt cilvēkus izdarīt zināmu darbību, bet arī iepotēt cilvēkiem autonomu, var teikt, dabīgu tieksmi realizēt šo darbību. Techniski to var sasniegt tikai tad, ja paralēli cilvēka psihes iespaidošanai ar tiesiskiem motīviem, tiesības modina un liek darboties cilvēkā dabīgai tieksmei izpildīt darbību, kādu prasa tiesības. Pretējā gadījumā tiesības gan var nodrošināt

sabiedrībai vajadzīgo uzvešanos, bet nespēj pacelt tās kultūrālo līmeni. Tāpēc normālos apstākļos tiesības ir spiestas savām normām dot tādu raksturu, kas nodrošina tām iespēju līdzdarboties cilvēku dabīgai psiholoģijai. Tas manāmi ierobežo tiesības jau tai momentā, kad normas tiek izvestas dzīvē: tiesības, kurām jāreķinās ar saviem paidagōģiskiem uzdevumiem, var iemiesoties tikai tādās normās, kuŗas iedzīvotājiem ir tuvas un saprotamas, vai, mazākais, kuŗām iedzīvotāji principiāli piekrīt. Bet vēlāk šī tiesību audzinošā tendence saista tiesības pa visu normu pastāvēšanas laiku. Ja tiesībām ir audzinoša tendence, tad tās izveido tādas normas, kas spēj veicināt cilvēkos dabisku attīstību. Tās cilvēku tieksmes, kuŗām vēl jāattīstās, sākumā satur divas īpatnības: šīs tieksmes ir impulss vienkāršai, apmēros nenozīmīgai un viegli izpildāmai darbībai; šiem impulsiem ir ļoti maza, vāja enerģija, un tie atstāj mazu iespaidu uz cilvēka ikreizēju uzvešanos. Tiesības piemērojas šām tieksmēm, lai nodrošinātu to attīstību nākotnē; šī piemērošanās izpaužas tādu normu radīšanā, kuŗas uzstāda ļoti mazas prasības un nodrošina šo prasību izpildīšanu ar ļoti vāju spiedienu. Ja tiktu uzstādītas lielas prasības un tās nodrošinātu enerģisks spiediens, tad cilvēku dabisko tieksmju attīstība tiktu apturēta un starp tiesībām un cilvēku psihi rastos plaša. Liela stārpība starp normu saturu un cilvēku dabiskām tieksmēm nevien neļautu normām kļūt populārām tautā, bet pat radītu pretēju rezultātu. Turpretim, gadījumos, kad norma gandrīz sakrīt ar iedzīvotāju pārlicībām, kad normas prasības nedaudz pārsniedz to, ko cilvēki paši gatavi darīt, norma kļūst populāra un veicina cilvēku dabisko tieksmju attīstību. Un tiklīdz cilvēki spēj neatkarīgi no tiesību iedarbības izpildīt no tiesībām prasīto darbību, tiesības iegūst iespēju paaugstināt savas iedarbības enerģiju. Vēlākās normas, balstoties uz jau plašāk attīstītām dabiskām tieksmēm, var prasīt no cilvēkiem lielāku darbošanos vispārības labā un šo prasību izpildīšanas panākšanai var pielietot enerģiskāku spiedienu. Kad rodas lielāki sasniegumi kultūrālo tieksmju laukā, tiesības atkal paplašina savas prasības, palielina savu spiedienu u. t. t. Protams, šis process nav bezgalīgs. Tiesību prasību paplašināšanas robeža ir moments,

kad tiesību prasības sasniedz to saturu, kas ir pilnīgi adekvāts sabiedriskām vajadzībām. Tā pati robeža ir arī spiediena augšanas procesam. Tiesību spiediena augšana tiek pārtraukta, kad tiesiskā ierosme kļūst pietiekoši enerģiska, lai nodrošinātu tautas vairākuma sociāli vēlamas uzvešanās izpildīšanu. Sasniedzot savu kulminācijas punktu, tiesību prasības paliek stabīlas. Tiesību spiediens, kad tas sasniedz kulminācijas momentu, sāk samazināties. Tas notiek sekojošu iemeslu dēļ. Kā redzējam no teiktā, katras normāli attīstošās tiesības līdzdarbojas cilvēku dabiskām tieksmēm. Tiesības skubina cilvēkus tikai uz tādām darbībām, kuŗas cilvēku vairākums labprāt dara un atrod par nepieciešamu darīt, un pie tam dod tiesību motīviem tikai to enerģiju, kuŗa nepieciešama, lai tie kopā ar cilvēku dabiskām tieksmēm varētu panākt prasīto uzvešanos. Sociālā motivācija tādā veidā normālos apstākļos vienmēr ir divpusīga, sastāvot no dabiskiem un tiesiskiem motīviem. Tiesisko motīvu spiediena pieaugšana beidzas tad, kad tie kļūst pietiekoši, lai kopā ar dabiskiem motīviem varētu nodrošināt prasību realizāciju. Tomēr šī momenta sasniegšana nebūt neaptur cilvēku dabisko sociālo motīvu tālāko attīstību. Pēdējie turpina augt arī pēc tam. Bet tā kā tālāka sociālās motivācijas augšana vairs nav vajadzīga, tad šī dabisko motīvu pastiprināšanās noved pie motivācijas tiesisku elementu vājināšanās un to progresīvas atmiršanas. Jāpiezīmē, ka šīnī stadijā — progresīvās atmiršanas stadijā — atrodas vēl tikai nedaudzas normas. Pietiekoši norādīt, ka pat tik veca tiesību pamatnorma, kā norma „tev nebūs nokaut“, līdz šim pat kultūrālākās valstīs atrodas attīstības pirmajā stadijā. Līdz šim vēl turpinās šīs normas prasību paplašināšanās process, un līdz šim vēl progresīvi pieaug tiesību spiediens, kas nodrošina šās normas realizāciju. To spilgti illūstrē nonāvēšanas sodāmības attīstība Vācijas XIX—XX gadu simteņu tiesībās. Jau tas fakts vien, ka Vācijā šīnī laikā nav grozīta sankcija par nodomātu slepkavību, norāda, ka tiesību spiediena enerģija, lai tiktu izpildīta norma „tev nebūs nokaut“, nepārtraukti pieaug. Visi Vācijas kōdeki soda „Mord“ ar nāves sodu, bet, nepārtraukti pieaugot cilvēku jūtīgumam pret sodiem, šis sods tagad atstāj

lielāku psihisku iespaidu nekā pagājušā gadu simteņa sākumā. Vēl intensīvāk šis spiediens pieaug tiesību cīņā ar slepkavību bez iepriekšēja nodoma. Agrākos kōdekos (Saksijas 1838. g., Virtembergas 1839. g.) par šo noziegumu paredzēts Zuchthaus tikai uz noteiktu laiku. Vēlāk dažos gadījumos Totschlag tiek sodīts jau ar Zuchthaus'u uz visu mūžu; daži kōdeki (Bavārijas 1861. g., Vācijas str. G. B. 1871. g.) šo sodu paredz par speciāli izdalītiem kvalificētiem Totschlag'a veidiem, — citi (Hessenas 1841. g.) ar šo sodu piedraud par ikkuŗu Totschlag'a gadījumu, kur ir vainu palielinoši apstākļi. Šī sistēma ir pieņemta arī Vācijas 1927. g. projektā.

Šāda pakāpeniska normu ieviešanas sistēma ir nepieciešama tautas masu audzināšanai, bet no kriminālpolītikas viedokļa tā ir ļoti neērta. Pēc būtības šī sistēma izslēdz tūlītēju lielu reformu izvešanu dzīvē. Bet šādas reformas dažreiz var būt vajadzīgas. Tādos gadījumos tauta atkāpjas no savas parastās tiesību radīšanas sistēmas un piegriežas normām, kurām ir vienīgi motivācijas uzdevumi. Nepieciešamība piespiež tiesības ievest sabiedriskā dzīvē normas, nerēķinoties ar to, vai tās spēs audzināt tautas masas jeb ne. Tomēr tautas ķeras pie šādu normu izdošanas vienīgi savas vēstures izņēmuma momentos, kad nav citas izejas.

No teiktā izriet, ka likumdošanas polītikas pamatuzdevums ir ar normu pakāpenisku izvešanu dzīvē tiesiski audzināt tautu. Normālos apstākļos tiesības lēni un pakāpeniski paplašina savas prasības un tikai maz pa mazam palielina savu spiedienu, lai tiesību normas tiktu ievērotas. Piegriežoties to paņēmienu sīkākai apskatei, kuŗi varētu nodrošināt tādu pakāpenisku normu izvešanu dzīvē, apskatīsim tuvāk tos paņēmienus, kuŗi nodrošina spiediena paaugstināšanas vajadzīgo progresivitāti pie tiesību prasību reālizācijas. Jautājumu par prasību progresīvo paplašināšanu pagaidām atstāsim pie malas, jo tiesību prasību nozīmi priekš iedzīvotājiem nosaka tā spiediena daba, kas nodrošina šo prasību izpildīšanu. Likumdevējs var uzstādīt ļoti lielas prasības, bet, ja šo prasību izpildīšana tiek nodrošināta ar mazu spiedienu, sabiedriskā dzīve nemaz nejutīsies apspiesta. Un otrādi, šī dzīve var tikt ļoti apspiesta, ja pat ļoti

mērenu prasību izpildīšana tiek nodrošināta ar ļoti stipru spiedienu. Tādēļ arī problēma par normu pakāpenisko ieviešanu dzīvē ir līdz ar to problēma par spiediena pakāpenisko pastiprināšanos tautas psihē.

Spiediens, kuŗu izdara tiesības uz tautas psihu, lai pamudinātu to izpildīt prasības, var būt dažāds. Iztirzājot mūsu tematu, no svara ir apskatīt divus tiesiskās motivācijas veidus: specifiski-tiesisko un netiešo palīgmotivāciju. Pirmā ietver ierosmes, kas ietilpst normu kā tiesisku pārdzīvojumu sastāvā, bet otrā — vai nu bailu motivus, kuŗus izsauc priekšstats par draudošo sodu (t. s. soda motivācija), vai cenšanās iegūt labumus, kuŗi domāti kā balva par sava pienākuma izpildīšanu (t. s. apbalvošanas motivācija). Lai saprastu pamatmotivācijas un palīgmotivāciju dozēšanas paņēmienus, jānoskaidro to savstarpējās attiecības cilvēku psihē. Visi šie motivācijas veidi iespaido cilvēku vienā un tai pat virzienā. Specifiski-tiesiskā motivācija, piemēram, savu dienesta pienākumu apziņa — pamudina cilvēku izpildīt savus pienākumus kārtīgi un centīgi. Uz to pašu viņu pamudina arī apbalvošanas motivācija — cerības dabūt paaugstinājumu amatā, iegūt atzinību, gratifikācijas u. t. t. Tāpat, norma „tev nebūs nokaut“ pamudina cilvēkus atteikties no slepkavībām, bet uz to pašu viņus pamudina arī sodīšanas norma, kas par slepkavību draud ar spaidu darbiem uz laiku ne mazāku par 8 gadiem. Pētot specifiskās un palīgmotivāciju savstarpējās attiecības, redzam, ka šīs attiecības ir alternatīvas: cilvēku psihu iespaido vai nu specifiski-tiesiska vai palīgmotivācija, bet šo abu motivāciju sadarbība, to kumulācija nav sastopama. Šīs parādības cēlonis ir pārdzīvojumu dabas principiālā dažādība, kas atrodas šo motivāciju pamatos — sava pienākuma apziņa neiederas blakus centienam pēc apbalvošanas vai bailēm cilvēka dvēselē un otrādi, piemēram, bailes izspiež no cilvēka psihes pienākuma apziņu.³⁴ Turpinot analīzi, mēs redzam, ka tādās pat alternatīvās attiecībās atrodas arī abi palīgmotivācijas veidi — ap-

³⁴ Sal. Kruglevskij, Učeniye o karatel'nych normach, Voprosi obščestvovedenija, I, 1908., lp. 146. u. t., Kruglevskij, Das Strafrecht als Kulturfaktor, 1927., S. 104. ff.

balvošanas un sodīšanas. Individs, kas izpilda savu pienākumu vadoties no apbalvošanas motivācijas, nemaz nedomā par tiem sodiem, kas draud, ja viņš pārkāptu šo savu pienākumu, un tāpat cilvēks, kas baidoties no soda nepārkāpj kādu normu, nerēķinas pie tam ar iespēju tikt par to apbalvotam. Tas izskaidrojams arī ar to, ka abos gadījumos cilvēka apziņā darbojošos motīvu atšķirība ir liela. Apbalvošanas motivācija rada cilvēkā cerību uzlabot savu stāvokli, izceļ viņu paša acīs, liek viņam anticipando uzskatīt sevi slavas un godbijības gaismā. Pretēji tam, sodīšanas motivācija iespaido cilvēku ar pazemojumu un ciešanu perspektīvu. Parasti cilvēks, kurš cenšas, lai kļūtu apbalvots, vispāri nav noskaņots izdarīt noziegumus, jo noziegums iznīcinātu pašos pamatos viņa sapņus par sasniegumiem dzīvē. Viņu attur no nozieguma jau pats viņa dzīves iekārtojums. No otras puses, individs, kas rēķinās ar to, ka viņš var tikt sodīts, pašā savā būtībā ir citādi noskaņots. Viņā centienu priekšmets ir nevis labāka sabiedriska stāvokļa sasniegšana, bet gan materiāli un citi dzīves labumi un baudas. Sociālās motivācijas dažādie veidi un neiespēja tiem reizē darboties cilvēka apziņā ir no liela svara kriminālpolitikā: šo motivāciju savstarpējas attiecības nosaka tās robežas, kādās tiesības izlieto šīs dažāda veida motivācijas. Minētā dažādu motivācijas veidu nespēja reizē līdzdarboties, vispirms nosprauž robežas, kurās tiesības var izlietot sodīšanas motivāciju. Tiesības, kas spiestas saudzēt specifiski-tiesiskus motīvus, atturas no tādas enerģijas piešķiršanas sodīšanas motīviem, kāda pārsniegtu specifiski-tiesisko motīvu enerģiju un to izspiestu no cilvēku apziņas. Pārlicīgas sodu bardzības sekas ir tās, ka ar šiem sodiem sāk rēķināties nevien tie sabiedrības elementi, kas nav spējīgi izpildīt tiesību priekšrakstus savas pašas sirdsapziņas dēļ, bet arī tie, kas normāli izpilda tos aiz pārlicības, atzīdami tos par ētiski pareiziem. Iegūstot lielu iespaidīgumu, sodīšanas motīvi izspiež specifiski-tiesiskus motīvus, un sodīšanas motivācija no papildus motivācijas, motivācijas surrogāta, kļūst par pamata motivāciju, par universālo motivāciju. Šāds process noved pie sabiedriskās psiķes deģenerācijas un, bez daudzām citām neērtībām,

satur sevī arī lielus praktiskus trūkumus. Pastāvot pārējiem normāliem apstākļiem, sodīšanas motīvācija ir daudz nedrošāka par specifiski-tiesisko un daudz mazākā mērā nodrošina normu izpildīšanu nekā pēdējā. Personas, kuŗas izpilda normas, vadoties no savas sirdsapziņas, izpilda tās visos gadījumos, kad apzinās savu pienākumu tās izpildīt; bet personas, kas izpilda savus pienākumus bailu iespaidā, izpilda tos tikai tad, kad ir pārliecinātas, ka neizpildīšanas gadījumā viņas patiešām tiks sodītas. Mazākā cerība izbēgt no soda paralizē sodīšanas motīvācijas iedarbību un noved pie nozieguma. Tādēļ arī pārliecīga sodīšanas motīvācijas enerģijas pastiprināšana neizbēgami noved pie noziegumu skaita pieaugšanas.

Jautājums par specifiskās un sodīšanas motīvāciju attiecībām ir sevišķi svarīgs tādēļ, ka abas šīs motīvācijas cenšas panākt vienu un to pašu uzvešanos. Ētisko minimumu sabiedrībā nodrošina nevien specifiski-tiesiskā iedarbība, bet arī sodīšanas motīvi, un no svara ir, lai to personu skaits, kuŗi spējīgi pārdzīvot pirmos, nemazinātos uz to personu skaita rēķina, kuŗi spēj pārdzīvot tikai otru motīvus. Kas attiecas uz apbalvošanas un sodīšanas motīvāciju attiecībām, tad tām parasti daudz mazāka nozīme, jo tās dzīves nozares, kuŗas regulē apbalvošanas motīvācija, stipri atšķiras no darbībām, kuŗas izpildīt ierosina sodīšanas motīvācija. Tomēr ir arī gadījumi, kad notiek šo abu motīvāciju konflikti. Kā piemērs var būt gadījums, kad likums nosaka sodu par tādu nodarījumu, par atturēšanos no kuŗa agrāk gādāja apbalvošanas motīvi. Lai orientētos šinī problēmā, jāņem vērā, ka apbalvošanas motīvācijas iedarbība neierobežojas ar dienesta pienākumu izpildīšanu vien, bet aptver arī tādās darbībās, kuŗu subjekts var būt ikkatrs sabiedrības loceklis. Īpaši izcila nozīme ir apbalvošanas motīvācijai tādās darbībās, kuŗas paredz bezsankciju normas, kuŗām ir *leges imperfectae* veids. Runājot par balvām un apbalvošanas tiesībām, zem tām ir jāsaprot nevien speciālas šim nolūkam paredzētas balvas, bet tām pieskaitāmi arī individa uzvešanās novērtējumi sabiedrībā, individa ētiskās personības raksturojumi, viņa reputācija. Individa pozitīvs novērtējums sabiedrībā ir tā pati balva, jo tas ir indivīdam

patikams viņa darbības rezultāts. Tādēļ arī cenšanās kārtīgi pildīt tiesību normas, lai tādā ceļā nodrošinātu vai uzturētu labu reputāciju, atbilst visām apbalvošanas motīvācijās īpašībām.

Bezsankciju normu prasības atšķiras no to normu prasībām, kuŗas aizsargā kriminālās tiesības, ar savu plašo vērienu. Šīs normas prasa no cilvēkiem to, ko neuzdrošinās prasīt otrā normu grupa, tās prasa lielāku ētisku spēku, nekā leges perfectae. Šinī sakarībā šo normu izpildīšanas rezultātā radušās darbības iet pāri „ētiskam minimumam“ un dara godu to izdarītājam. Personas, kuŗas kārtīgi izpilda tādas normas, iegūst sevišķi labu reputāciju sabiedrībā, viņas pieskaita pie izcilām personām, savā ziņā élit-personām. Tādēļ, piemēram, mēs sakām, ka bez personām, kuŗas neizdara mantiskus noziegumus, ir godīgi cilvēki, kuŗi vispār nepārkāpj mantisko tiesību normas. Tāpat no vispārējas masas izceļam sevišķi godājamās personas, „bohēmai“ nostādām pretim solidus pilsoņus u. t. t. Parasti laba reputācija cilvēkiem nav vienaldzīga, viņi to vērtē un ir lepni uz to. Tādā ceļā cilvēku cenšanās uzturēt savu labo slavu sabiedrībā iegūst apbalvošanas motīvācijas svarīga paveida nozīmi. Jaunā Derība izturas ļoti nelabvēlīgi pret farišeja lūgšanu, bet no socioloģiskā viedokļa nevar neatzīt, kā tanī izpaudies sabiedriskā dzīvē ļoti svarīgs psiholoģisks noskaņojums. Sabiedrībai ir ļoti svarīgi, lai dzīvē tiktu ievērots nevien ētiskais minimums, bet arī lai tiktu izpildītas normas, kas prasa vairāk nekā sociāli-rationālu uzvešanos. Tādēļ arī motīvi, kuŗu dēļ indivīdi pilda šīs normas, ir ļoti vērtīgi, lai gan tie arī izpaužas pašpaļāvībā, iedomībā, lepnumā, pārākuma apziņā un citos kristīgo jūtām nepieņemamos veidos.

Piegriežoties šī veida apbalvošanas motīvācijas vēsturiskam liktenim, redzam, ka šī motīvācija, kā visas parādības tiesību laukā, nav nemainīga. Cilvēces kultūras augšanas sekas ir tās, ka tā, kā agrāk uzvedās nedaudzie, sāk uzvesties lielāks cilvēku skaits, kamēr beidzot tāda uzvešanās kļūst par ikdienišķu parādību. Dabīgi, ka tādos gadījumos mainās arī šo uzvešanos regulējošā motīvācija. Apbalvošanas motīvācijas iespaids te izbeidzas, jo uzvešanās, kāda ir pilsoņu nospiedo-

šam vairākumam, netiek vairs uzskatīta par sevišķu nopelnu. Tiesības tādos gadījumos sāk pielietot lielāku spiedienu: savu iedarbību uz cilvēkiem tiesības izdara caur normālu, specifiski-tiesisku motivāciju, kas ētiskā ziņā neattīstīto cilvēku psihē tiek atvietota ar sodīšanas motivāciju. Pats par sevi saprotams, ka šāda apbalvošanas motivācijas atvietošana ar citiem motivācijas procesa veidiem, ir pilnīgi dabīga parādība un dod pārskatamību par tiesiskas motivācijas spiediena enerģijas augšanu.

No teiktā viegli secināt arī to, ka šādas apbalvošanas motivācijas atvietošana ar cita tipa psiholoģiskiem iespaidošanas līdzekļiem iespējama tad, ja tauta sasniedz augstāku kultūras līmeni un izpilda augšminētās normas. Šāds motivācijas atvietošanas mēģinājums agrākā laikā noteikti izsauktu patoloģiskas parādības sabiedriskā dzīvē. Mēģinājums piespiest visus, bez izņēmuma, pilsoņus izpildīt to, ko sabiedrība vēl uzskata par varoņdarbu, par sevišķu nopelnu, izsauktu sabiedrības labākos locekļos apbalvošanas motivācijas pārvēršanu nevis specifiskā motivācijā, bet gan sodīšanas motivācijā. Sabiedrība drīz zaudētu tās labāko locekļu uzkrāto ētisko kapitālu, un tanī plaši izplatītos uz augstāko motivāciju rēķina zemāko tipu motivācijas ar visām augstāk aprakstītām nelabvēlīgām sekām.

No teiktā kļūst skaidrs, kādēļ pastāvošās tiesības normālos apstākļos nemaz necenšas, lai visas normas tiktu nodrošinātas ar sankcijām un kādēļ katrā sabiedrībā lielā daudzumā pastāv t. s. *leges imperfectae*. Apzinoties, ka plašas tautas masas nav sagatavotas kārtīgi pildīt daudzas normas, tiesības šo normu pildīšanu nodrošina ar ļoti mazu spiedicnu, ļaujot tādā ceļā sabiedrībai pamazām pieradināties pie to ievērošanas apbalvošanas motivāciju iespaidā. Un šis paņēmieni, kas vislabāk veicina tautas ētisko audzināšanu, nevien nepelna nicināšanu, bet ir vienīgais, kas normālos apstākļos ieteicams likumdevējam no tiesiski-polītiskā viedokļa.

Pievēstie apsvērumi ļauj dot izsmelšu atbildi arī uz otru novatoru norādījumu kriminālās tiesībās — novērtēt pēc nopelniem viņu atsauci uz pastāvošo tiesību daudzu tiesībār-

kāpumu nesodāmību un uz kriminālās likumdošanas daudzu robu esamību. No teiktā redzams, ka attīstības stadijā esošā mūslaiku kultūra nemaz arī neļauj noteikt sodāmību visiem bez izņēmuma tiesību pārkāpumiem. Plānveidīgi audzinot iedzīvotājus, pakāpeniski pieradinot tos sabiedriski derīgai darbībai, tiesības cenšas, lai tiesību izsauktie motīvi atrastu atbalstu iedzīvotāju psihē un līdzdarbotos viņu autonomām tieksmēm. Tādēļ tiesības nosaka sodīšanas motivāciju vienīgi tanīs gadījumos, kad iedzīvotāju vairākuma apziņā šie gadījumi ir jau kvalificēti kā rupja atkāpšanās no tiesībām atbilstošas darbības. Citos tiesībapārkāpumu gadījumos, kad iedzīvotāji pret tiem izturas ciešami, tiesības aprobežojas ar pamatmotivācijas noteikšanu vai atbalsta to ar kādu mazāk enerģisku papildmotivācijas veidu (pienākums atlīdzināt zaudējumus!). Bez sankciju normu lielais skaits, *leges imperfectae* daudzums pastāvošās tiesībās izskaidrojams ar sociālas iespaidošanas pakāpeniskas pastiprināšanas politiku, ko izved valstu vairākuma likumdevēji. Jāpiezīmē, ka šī sodāmu nodarījumu sfēras pakāpeniska paplašināšana tiek izvesta tiesībās nevis untumaini, lēcieniem, bet gan ļoti pakāpeniski, konsekventi. Sodāmās netaisnības aplokam nav fragmentāra rakstura, kā to apgalvo tie, kas aizstāv analogiju kā kriminālo likumu tulkošanas metodi. Šo pārmetumu varēja izteikt tikai tāpēc, ka doktrīna vēl līdz šim nepazīst kriminālo tiesību vēsturi tās psiholoģiskā iztulkošanā. Tiesību psiholoģiskā vēsture rāda mums tiesībapārkāpumu kriminālizācijas sfēras paplašināšanas konsekvenci un šīs norises likumību. Līgumu laušanas sodāmības attīstības vēsture var noderēt kā piemērs šādai pakāpeniskai darbības kriminālizācijai. Mantiskas saistības nepildīšanai agrākos laikos bija tikai civiltiesiskas sekas. Vēlāk, gadījumos, kad tāda nepildīšana bija saistīta ar piemānīšanu, viltu, to sāka sodīt un kvalificēja kā krāpšanu. Vēlāk, vēstures gaitā, krāpšanas sastāvs palika arvien plašāks (sal., piem., šī nozieguma formulējumu Francijas Code pénal 1810. g. ar Vācijas 1871. g. StrGB). Blakus tam rodas arī citi sodāmi līgumu nepildīšanas veidi — uzticības ļaunprātīga izmantošana, cietušā vājību un kaislību ekspluatācija u. t. t.

Analogs nodarījumu kriminālizācījas paplašināšanas process vērojams arī pie citiem noziegumiem. Bet, līdzīgi mantisku līgumu laušanas sodāmības attīstībai, šī attīstība normālos apstākļos notiek ļoti pakāpeniski.

No teiktā mēs nākam pie slēdziena, ka bezsankciju normas ir līdzeklis pieradināt iedzīvotājus ievērot ētisko minimumu pārsniedzot tiesību prasības. Šīs normas cilvēku psihē sagatavo pamatus sevišķa veida apbalvošanas motivācijas iedarbībai, kas pakāpeniski sagatavo tiesisko prasību pāreju no izņēmuma prasībām, kuŗas pilda tikai viena sabiedrības daļēlite, uz parastām, viscaur izpildāmām prasībām. Šis pakāpeniskas normu demokrātizācijas paņēmiens, normu pakāpeniska iepotēšana plašām tautas masām, ir katras tiesiskas sistēmas nepieciešama sastāvdaļa. Bet ja tas tā ir, tad skaidrs, ka novātoru atsauce uz krimināltiesību robiem pa lielākai daļai ir nepamatota. Katrai tiesību sistēmai normālos apstākļos jārupējas nevien par motivācijas iedarbību uz iedzīvotājiem, bet arī par iedzīvotāju audzināšanu. Bet audzinošā tiesību iedarbība prasa, lai dažām tiesību normām nebūtu sankcijas, vai, kas ir tas pats, lai kriminālās tiesībās būtu „robi“.

§ 5. Iemesli, kādēļ dažas jaunāko laiku likumdošanas atteikušās no principa „nulla poena sine lege“.

Sīki apskatot principa „nulla poena sine lege“ noliegšanas sekas, mēs nācām pie atzinuma, ka tās ir patiešām nelabvēlīgas no normālos apstākļos dzīvojošās sabiedrības viedokļa. Kā izskaidrot to faktu, ka divas valstis nesenā pagātnē atteicās no šī principa? Mūsu iztīrājums nebūtu pilnīgs, ja mēs atstātu šo jautājumu neizšķirtu. Kā redzams no jau teiktā, iztīrājamā principa noliegšanai ir divējādas juridiskas sekas: pirmkārt, rodas nenoteiktība tiesību prasībās un, otrkārt — nenoteiktība tiesību spiedienā. Noliecot šo principu, kriminālā tiesa var uzlikt pilsoņiem sodus nevien par to, kas ir paredzēts likumā, bet arī par nodarījumiem, kuŗi likumā nav pa-

redzēti, un pie tam par likumā neparedzētiem nodarījumiem var uzlikt stingrākus sodus nekā par nodarījumiem, atzītiem likumā par noziedzīgiem. Īsi sakot, minētā reforma noved pie tiesību prasību paaugstināšanas un tiesību spiediena pastiprināšanas.

Analizējot šo rezultātu sekas no kriminālpolitikas viedokļa, jāatzīst, ka normālos apstākļos dzīvojošai mūslaiku sabiedrībai šīs sekas ir ļoti nevēlamas. Bet vai šo atzinumu var attiecināt arī uz valstīm, kuŗas savas zemās kultūras dēļ nevar tikt pieskaitītas jauno laiku sabiedrībām vai arī valstīm, kuŗu dzīves apstākļus nevar atzīt par normāliem, salīdzinot ar patreizējo tautu vairākuma dzīves apstākļiem? Uz šo jautājumu jādod noraidoša atbilde.

Lai pārlicinātos, ka dažos vēstures laikmetos, vai arī pastāvot sevišķi ārkārtējiem apstākļiem, principa „nulla poena sine lege” noliegšana no tiesību politikas viedokļa ir attaisnojama, analizēsim tiesību prasību un tiesību spiediena paaugstināšanas nozīmi sabiedrības dzīvē. Šo analīzi iesāksim ar tiesību prasību paaugstināšanas nozīmes apskati. Principa „nullum crimen, nulla poena sine lege” noliegšana, kā redzējām, lai gan atstāj negatīvu iespaidu uz tautas psīchi, tomēr nodrošina lielu krimināltiesisku represiju. No šā viedokļa šo sistēmu nevar saukt par vienmēr un visos apstākļos nepieņemamu. Tanīs gadījumos, kad sabiedrībai vispirms nepieciešama pilsoņu zināma uzvešanās, zināms motivācijas efekts, lai arī tas kavē tautas dvēseles attīstību, minētā sistēma ir nevienpieņemama sabiedrībai, bet pat vienīgi derīgā. Atliek tikai noskaidrot, kad sabiedrībai ir vajadzīgs sevišķi spēcīgs motivācijas spiediens un kad tas nav vajadzīgs. Runājot par tiesību motivācijas iespaidu uz cilvēka psīchi, jāizšķir tanī divējādi elementi. Tiesību motivācijas iedarbībai uz iedzīvotājiem, kā katrai iedarbībai uz cilvēka psīchi, jārēķinās ar šās psīches īpatnībām. Sevišķi no kriminālpolitiskas iedarbības uzdevumu viedokļa jārēķinās ar cilvēku dvēseles divējādām negatīvām īpatnībām: cilvēki vispār nav noskaņoti piegriezt vērību viņiem nepatīkamām perspektīvām, bet ja arī tās ievēro, tad mēdz mazināt to nozīmi, pie kam šīs dvēseles īpat-

nības sevišķi spilgtas pie mazkultūrāliem cilvēkiem. Šinī sakarībā kriminālo tiesību praksē kōdekos paredzētiem sodiem ir divējāda funkcija. No vienas puses tie cenšas piegriezt iedzīvotāju uzmanību krimināliem draudiem un no otras puses cenšas nodrošināt šo draudu pietiekošu enerģiju, nodrošināt vajadzīgo iespaidu uz cilvēku uzvešanos. Šie abi motivāciju rezultāti tiek sasniegti vienā un tanī pat ceļā — nosakot sodiem pietiekošu bardzību.

Tiesības apkaņo cilvēku nepietiekošu uzmanību pret nepatīkamām perspektīvām ar to, ka pēc iespējas palielina šās perspektīvas, padara tās pēc iespējas draudošākas. Primitīvais cilvēks, kas paies garām un nemanīs mazus draudus, ievēros tos, ja tie būs lieli. Šis kriminālo draudu palielinātais stiprums atstās zināmu iespaidu uz cilvēka psīchi. Redzot lielus kriminālos draudus, primitīvais cilvēks, pateicoties savai vieglprātībai, optimismam un cerībām, ka nelabvēlīgās sekas neiestāsies, stipri samazina draudu iespaidu, bet, ievērojot, ka šie draudi ļoti lieli, tie tomēr spēs atstāt uz viņa uzvešanos zināmu iespaidu. Kultūrai pieaugot, atkrīt šās tiesību rūpes ar pārlicīgiem draudiem nodrošināt vajadzīgo iespaidu. Kad sasniegts augsts kultūras līmenis, cilvēki sāk piegriezt vērību arī mazākiem draudiem, un šie mazākie draudi spēj atstāt pietiekošu iespaidu uz viņu psīchi, jo līdz ar kultūras augšanu, cilvēku vieglprātība progresīvi krīt. No teiktā skaidrs, ka krimināltiesību draudiem dažādos vēstures laikmetos ir dažāda nozīme. Pirmās attīstības pakāpēs draudu enerģijas lielākā tiesa vērsta uz to, lai saistītu cilvēku vērību pie šiem draudiem, un tikai mazākā daļa kļūst par cilvēku uzvešanās motīvu. Tautas kultūrai pieaugot, šī pirmā funkcija pamazām atkrīt un līdz ar to pieaug draudu kā cilvēka dvēseles motīvu ierosinātāja nozīme. Pilnīgi skaidrs, ka ar laiku vieni un tie paši draudi, piem., nāves soda draudi, dažādos vēstures laikmetos iegūst dažādu nozīmi. Kultūras zemās attīstības laikmetā draudu nozīme būs vērst cilvēku uzmanību uz zināmo uzvešanos, lai nodrošinātu tādas uzvešanās pastāvīgumu; bet kultūras augstākās attīstības laikā — lai nodrošinātu pēc iespējas enerģiskāku spiedienu uz cilvēku uzvešanos.

Augšā teiktais par kriminālo draudu nozīmi izskaidro mums, kādēļ princips „nullum crimen, nulla poena sine lege” nav ticis un netiek viscauri atzīts kriminālās tiesībās. Vispirms skaidrs, ka šim principam nebija vietas krimināltiesībās tanī laikā, kad kriminālo draudu uzdevums bija ne tik daudz, lai radītu sociālas uzvešanās motīvus, cik, lai piegrieztu iedzīvotāju vērību krimināltiesību normām. Šis princips mazina kriminālo tiesību impozantību, bet tolaiku kultūra taisni prasīja pēc iespējas lielāku impozantību. Tādēļ līdz 18. gadu simteņa beigām iztīrājamo principu Eiropas kontinenta krimināltiesības nemaz nepazina. Tās atrada te atzišanu tikai pēc tam, kad tika reformēta sodu sistēma. Nāves un miesas sodi, kā sodu līdzekļu pamatveidi, tika atvietoti ar brīvības atņemšanas un naudas sodiem. Par krimināldraudu galveno uzdevumu kļuva kriminālo normu pietiekošā iespaids nodrošināšana, bet vajadzība griezt vērību uz šām normām atkrita. Šīs tendences recepciju paātrināja tas apstāklis, ka sodu reforma sakrita ar politiskā liberālisma ēru, kad prasīja atcelt visas normas, kuŗas pielaida patvaļīgu izturēšanos pret cilvēku. Pats par sevi saprotams, ka jaunā principa nostiprināšanos Eiropas kontinentā galvenām kārtām veicināja kultūras celšanās, kas ļāva tiesībām atteikties no kriminālo normu impozantības nodrošināšanas ar agrākiem paņēmieniem. Eiropas tautu kultūras celšanās atsvabināja šīs tautas no nepieciešamības rūpēties par sodu represivitātes pacelšanu, lai nodrošinātu tiem lielāku impozantumu. Tomēr šie kultūras sasniegumi neatsvabināja eiropiešu tiesības no visām rūpēm par kriminālo tiesību spiediena enerģijas pietiekošu nodrošināšanu. Augstāk norādīts, ka šī spiediena enerģija pieaug līdz ar tautas kultūras pieaugšanu. Normālos apstākļos šī spiediena pieaugšana tiek nodrošināta ar pakāpenisku sodu sistēmas pārgrozīšanu, pārbūvi, kuŗa neprasa šīs sistēmas radikālu pārmaiņu. Bez tam, mūslaiku sabiedrības bieži var iztikt bez pārgrozībām sodu sistēmā pat tad, kad tās stiprā mērā groza savas dzīves iekārtojumu. Sabiedrība var atstāt neskārtu kriminālo tiesību vispārējos pamatus arī tad, kad viņa strauji pārgroza savu iekārtu, ja šie pārgrozījumi atbilst tautas gri-

bai un tiek uzņemti no tās kā savu loloto cerību piepildījums. Ar to izskaidrojams, kādēļ Itālijā, kur pēckaŗa laikā pašos pamatos grozīta dzīves iekārta, likumdevējs, sastādot 1930. g. kriminālo kōdeku, nevien neatteicās no pīncipa „nulla poena sine lege“, bet pat atrada par nepieciešamu to svinīgi apliecināt. Pēc Itālijas jaunā kōdeķa 1. panta nevienam nevar uzlikt sodu par nodarijumu, kuŗu likums tieši neapzīmē par noziedzīgu, kā arī nevar piemērot sodus, kuŗi nav noteikti likumā.³⁵

No teiktā paliek skaidrs, kādēļ kultūrālo valstu vairākums principu „nullum crimen, nulla poena sine lege“ atzīst par kriminālo tiesību pamatprincipu un kādēļ mācības grāmatas un likumu komentāri šo principu uzskata par tādu, kas pats par sevi saprotams, kas neprasa pamatojumus. Tomēr, kā parādīja notikumi, šī kriminālistu pārliecība nebija pareiza. Un tiešām, ja tiesības uzskatām par sabiedriskās dzīves rēgulātoru, kas atbilst šās dzīves uzdevumiem un vajadzībām, tad nevar teikt, ka pastāvošās mūslaiku sabiedrības ir uz visiem laikiem nodrošinātas, ka nekad neatgriezīsies dzīvē tiesību vecie institūti. Arī kultūrālo tautu dzīvē var būt momenti, kad sodīšanas sistēmai nepieciešami piedot sevišķu enerģiju. Tas notiek tad, kad sabiedrībā tiek pēkšņi nodibināta jauna attiecību iekārta un šo iekārtu ieved valdība nerēķinoties ar to, vai tā dod labumu tautai jeb ne, un šī iekārta ir ne visas tautas, bet tikai tās daļas vai partijas centienu rezultāts. Tādos gadījumos likumdevēja dotās normas neatrod uzreiz piekrišanu visos iedzīvotāju slāņos un tādēļ valdošās aprindas šo normu pastāvēšanu nodrošina ar palielinātu kriminālo spiedienu. Tas notiek tādos vēstures momentos, kad valdošām aprindām jāreķinās ar straujām un lielām pārmaiņām tautu iekšējā un ārējā dzīvē, kuŗas liek priekšā tām pilnīgi jaunus, plašus un svarīgus uzdevumus. Šo jauno uzdevumu plašums noved pie tā, ka pat ļoti kultūrāla sabiedrība izrādās par nepietiekoši sagatavotu šādu uzdevumu izpildīšanai un tādēļ nevar paturēt savas vecās tiesības, nevar iztikt ar šo tiesību nelieliem pār-

³⁵ Codice penale, 1950., Art. 1.

grozījumiem. Sabiedrībai tādos gadījumos jāatsakās no normu pakāpeniskas izvešanas dzīvē un, prasot, lai pilsoņi nekavējoši izpilda normas to pilnā sociālā apmērā, jārada šo normu izvešanas nodrošināšanai ļoti enerģisks tiesisks spiediens.

Ja tādas pārmaiņu laikmetus pārdzīvojošo tautu kultūra ir samērā augsta, tiesības var iztikt ar sodu kvantitatīvu paaugstināšanu, neradot bargākus represijas līdzekļus. Pie tam, sodu bardzības paaugstināšana skar tādos gadījumos ne visas, bet tikai dažas dzīves nozares un, proti, tās, kuŗas tieši saistītas ar sabiedrības jaunajiem uzdevumiem. Saprotams, ka tādos laikmetos var notikt arī vispārēja krimināltiesību pamatu revīzija un vecu humānu institūtu atvietošana ar jauniem, bargākiem institūtiem. Tādēļ arī saprotams, ka tādos laikmetos var rasties un atrast piekritējus principa „nullum crimen, nulla poena sine lege” noliegšanas ideja. Saprotams arī, ka pret tādos apstākļos notikušo šī principa noliegšanu nevar celt iebildumus arī no kriminālpolitikas viedokļa.

Zinātniski-objektīva analīze rāda, ka pastāvot dažiem īpatnējiem apstākļiem, kas stipri atšķiras no mūsdienu vai normāliem apstākļiem, iztīrājamā principa noliegšana var tikt uzskatīta par tiesību psihiskās iedarbības pastiprināšanas derīgu līdzekli. Bet arī skaidrs, ka šo minētā principa noliegšanu tādos apstākļos var uzskatīt arī par tiesību prasību pieaugšanu. Agrākās tiesības iztīrājamo principu nepazīna, tādēļ tiesnesis varēja pakāpeniski papildināt tiesības ar jauniem noziedzumu sastāviem. Tādā ceļā Eiropas tautu tiesībās tika progresīvi paplašinātas tiesību prasības. (Sal., piem., Carolinas tulkošanas vēsturi Vācijā).

Iztīrājamā principa noliegšanai jaunajos laikos ir ļoti liela nozīme. Pēdējā laikā dažu valstu dzīvē notika dziļas pārgrozības sabiedriskā iekārtā. Lielu un negaidītu uzdevumu realizācijai valstis bija spiestas izdot daudz jaunu normu. Sakarā ar likumdošanas pilnīgi jauniem uzdevumiem, dažreiz nav iespējams iepriekš paredzēt visas normas, kuŗas nepieciešamas šo uzdevumu sekmīgai veikšanai. Praksē bieži gadās, ka iepriekš izdotās normas nav piemērotas vai pietiekošas. Tādos laikmetos likumdevēja darbu atviegļina paņēmiens, kas rada

blanketu kriminālizāciju nodarījumiem, kuŗi vērsti pret jauno sociālo režīmu. Tādiem paņēmienu, kā redzējām, pieskaitāma arī iztirzājamā principa noliegšana. Šie apsvērumi izskaidro, kādēļ pēdējā laikā dažās valstīs tika asi grozīts uzskats par principu „nullum crimen, nulla poena sine lege“ un pēkšņi ieguva nozīmi jautājums par analogiju.

Līdz pagājušā gadu simteņa septiņdesmitiem gadiem, sakarā ar Krievijas vecā sodu likuma (1845. g.) 151. panta neskaidrību, praksē pieļāva kriminālo likumu piemērošanu pēc analogijas, bet sākot ar astoņdesmitiem gadiem, kā prakse, tā doktrīna nostājās par šī paņēmienu pilnīgu noliegšanu krimināltiesībās.³⁶ Sākot ar šo laiku Krievijā neviens vairs neaizstāvēja analogijas piemērošanu un neviens neprasiya pastāvošo tiesību tulkošanas paņēmienu reformu. Stāvoklis krasi grozījās Krievijas revolūcijas laikā. 1917. gada revolūcija Krievijas sociālā dzīvē ienesa radikālas pārmaiņas. Revolūcijas radītā sabiedriskā iekārta tik stipri atšķīrās no agrākās, ka šīs iekārtas ievēšanai bija nepieciešamas daudz jaunas normas. Šīs iekārtas kontūras sākumā nebija skaidras arī pašiem tās radītājiem, tādēļ pirmos četri-pieci gados jauno iekārtu ievēda ne ar kōdeku, bet ar atsevišķu dekrētu palīdzību. Šinī laikā valstī palika spēkā daudz vecu kriminālo likumu, un padomju valdību interesēja vienīgi tas, lai šie likumi nekavē revolūcijas procesa attīstību. Jau 1917. g. 24. novembrī — vienā no pirmiem dekrētiem — tiesnešiem tika uzlikts par pienākumu lēmumus un spriedumus pamatot uz gāztās valdības likumiem, ja vien šie likumi nav atcelti revolūcijas laikā un ja tie nerunā pretī revolūcijas sirds- un tiesībapziņai. Tā tad padomju valdība tanī laikā nevien nedomāja paplašināt sodāmību pāri veco krimināllikumu robežām, bet pat āprobežoja sodīšanas sfēru. Tikai daudz vēlāk, 1922. gadā, Padomju valdība kōdificēja noteikumus par sodiem un izdeva jaunu kriminālo kōdeku. Šī kōdifikācija gan iznīcināja veco tiesību darbību, bet negaran-

---

³⁶ Tagancev, Ugolovnoje pravo, I., 1902., s. 188., 191.; Foinickij, Kurs ugolovnogo sudoproizvodstva, I., 1902., s. 174.—175.; Pustorosļev, Russkoje ugolovnoje pravo, I., 1912., s. 162. u. c.

tēja valstij visas tai nepieciešamās sodu normas. Jauninājumu plašums vēl daudzus gadus pēc apvērsuma laupīja iespēju paredzēt visus vajadzīgos likumdošanas aktus, tādēļ arī 1922. gada kōdeks atteicās no principa „nullum crimen, nulla poena sine lege“ un pieļāva krimināltiesībās analogijas lietošanu.

Otrā no iztīrājāmā principa atteicās Vācija. Šis notikums bija vēl lielāks pārsteigums. Vācija atteicās no soda piemērošanas par noziegumiem, kuŗi izdarīšanas laikā nebija noliegti likumā ar soda piedraudējumu, vēl agrāk nekā Krievijā, — 19. gadu simteņa sākumā. Dažās Vācijas valstīņās gan palika spēkā vispārējās tiesības, kuŗas balstījās uz Carolina, un tas deva pamatus jaunā principa opozīcijai doktrīnā. Pret principu „nullum crimen sine lege“ bija Oersted³⁷, Tittmann³⁸, Jarcke³⁹, Bekker⁴⁰. Tomēr Vācijas kriminālistu nospiedošais vairākums visos pēdējos gados noteikti nostājās par šo principu. Tiesa, zināmu nesaskaņu vācu doktrīnā ienesa franču-vācu kuŗš. Kuŗa uzvaras pacēla Vācijā varas prestižu un radīja teōriju par sodu kā likumdevēja autoritātes nostiprināšanas līdzekli. Tanī pat laikā krimināltiesību zinātnē izskanēja profests pret tradicionālo uzskatu par saudzīgu izturēšanos pret noziedzniekiem un tika prasīta analogijas pielaišana krimināltiesiskā praksē.⁴¹ Tomēr arī tas nemaz neiespaidoja Vācijas zinātnieku vairākuma uzskatus un tie palika uzticīgi iztīrājāmajam principam. Tāds pat stāvoklis palika līdz tekošā gadu simteņa trīsdesmito gadu sākumam. Vācijas izcilie zinātnieki nevien aizstāvēja pastāvošo kārtību, bet pat ar sašutumu atzīmēja šī principa noliegšanu citās valstīs. Tā, piemēram, Hip-pel, runājot par Padomju Krievijas reformu, varēja vienīgi atkārtot Berner'a vārdus: „diesen Grundsatz aufzugeben, könnte

³⁷ Über die Grundregeln der Strafgesetzgebung, 1818., I., S. 112. ff.

³⁸ Handbuch der Strafrechtswissenschaft, I., 1822., § 58.

³⁹ Handbuch des gemeinen Strafrechts, 1827., S. 91. ff.

⁴⁰ Theorie des heutigen deutschen Strafrechts, I., 1859., S. 52.

⁴¹ Binding, Das Problem der Strafe Grünhuts Zeitschrift, IV., 1877., S. 431., Handbuch des Strafrechts, I., 1885., S. 28.

nur der Despotismus bereit sein“.⁴² Vēl pavisam nesen šai atsauksmei pievienojās arī Mezger's.⁴³ Un tomēr, neievērojot vācu zinātnes ilggadējās tradīcijas un zinātnes priekšstāvju lielo uzticību principam „nullum crimen sine lege“, šis princips mūsu acu priekšā politisku apstākļu dēļ tika noliegts. Nacionālsociālistu nākšana pie varas Vācijā neradīja tādu plaisu sabiedrībā, kā to darīja padomju iekārtas ievēšana Krievijā. Tomēr notikušās pārmaiņas valsts dzīvē prasīja ļoti enerģiskus līdzekļus, lai jaunās varas deklarētie principi patiesi tiktu izvesti dzīvē. Nacionālsociālistu programma netika likta priekšā valstij kā tautas masu gribas formula, bet gan kā vienas valstī pastāvošas partijas darbības programma, un nacionālsociālistu vadoni, nākot pie varas, uzskatīja sevi par partijas valdību. Bez tam, šī valdība deklarēja sevi par jaunu pasaules uzskatu paudēju un drīz vien paziņoja savus jaunus krimināltiesiskos uzskatus, kuri atšķīrās no vēstures gaitā radītiem vecajiem uzskatiem. Jauno vācu krimināltiesību pirmā vietā stāv tautas kā tādas aizsardzība. Katrs tautai kaitīgs darbs, vai aicinājums uz to, bargi sodāms. Par smagākiem noziegumiem uzskatīti valsts nodevība, valsts iekšējās iekārtas graušana un nodevība attiecībā uz vadoni. Tautas aizsardzībai jāiet vēl tālāk: jātiek aizsargātai asins tīrībai (rases tīrības apdraudēšana). Tālāk, redzama vieta jāieņem ģimenes kā tautas daļas aizsardzībai, pie kam sevišķa vērība jāpiegriež pēcnācēju aizsardzībai. Tautas labumiem pieskaitāmas arī tautas darba spējas, kas arī dabū kriminālo likumu aizsardzību. Turpretim atsevišķas personas labumi aizsargājami tikai otrā vietā, pie kam atsevišķas personas labumi tiek vērtēti ne no šīs personas viedokļa, bet izejot no tā, kāda tiem vērtība tautas dzīvē. Izcila nozīme tiek piešķirta godam, kurš vērtējams augstāk par dzīvību. Sevišķu aizsardzību bauda saimnieciskā darbība. Īpašums tiek aizsargāts ne kā atsevišķa individa labums, bet gan kā tautas īpašuma daļa. Kā nacionālsociālistu krimināltiesisku uzskatu īpatnība atzīmējams arī tas, ka par

---

⁴² Deutsches Strafrecht, II., 1930., S. 34., A. 3.

⁴³ Mezger, Strafrecht, 1933., S.78., A. 8.

noziedzīgu tiek atzīts nevien tiesisku labumu aizkarums, bet arī to nostādīšana briesmās.⁴⁴

Šinī darbā nav iespējams sīki apskatīt vācu jaunus uzskatus, bet no jau teiktā ir skaidrs, ka šie uzskati nozīmē asu atteikšanos no vēstures gaitā radītām vācu vecām krimināltiesībām un veselā rindā gadījumu stipri paplašina kriminālo tiesību prasības un paaugstina kriminālo tiesību spiedienu. Dabīgi, ka vācu tauta izrādījās par nepietiekoši sagatavotu jauno tiesību uzņemšanai, un Vācijas jaunai valdībai, līdzīgi Padomju Krievijas valdībai, vajadzēja paplašināt sodīšanas motivācijas aploku un palielināt tās enerģiju. Rezultātā kriminālā kōdeka 2. § teksts tika grozīts, notika atgriešanās pie analogijas kā kriminālo likumu tulkošanas līdzekļa.

§ 6. Slēdziens.

Izteiktie principa „nulla poena sine lege” nozīmes pamatjumi vēsturē un tagadnē dod mums iespēju atbildēt uz augstāk uzstādīto jautājumu: vai vajadzētu civilizēto tautu likumdošanām sekot Vācijas piemēram un noliegt šo principu mūsdienu kriminālās tiesībās? No teiktā redzams, ka uz šo jautājumu var dot vienīgi noraidošu atbildi. Vācija un Padomju Krievija atteicās no šī principa īpatnēju apstākļu dēļ, tādu apstākļu dēļ, kurus nepazīst pārējās Eiropas valstis. Ja vācu doktrīnas piekritēji domā par to citādāk un uzskata savu sistēmu par atbilstības lielāku sasniegumu, kas būtu jāizmanto arī citām valstīm, tad tas izskaidrojams ar patosu, ar kādu viņi tic saviem jaunajiem uzskatiem un kas liek viņiem savu mācību absolūtēt. Šis patoss ar visām tā sekām labi pazīstams politisko domu vēsturē, psiholoģiski pilnīgi saprotams un viegli izskaidrojams no socioloģiska viedokļa, bet tas nespēj piešķirt novātoru uzskatiem universālu raksturu. Ja nepastāv apstākļi, kas spiež valsti visu tās enerģiju ziedot zināma motivāciju efekta sasniegšanai, zināmas pilsoņu uzvešanās nodrošināšanai, tad

⁴⁴ Nationalsozialistisches Strafrecht, Denkschrift des preussischen Justizministers, 1933.

neviens moderna civilizēta sabiedrība nevar iet norādīto ceļu. Nevar iet šo ceļu tādēļ, ka minētā principa noliegšana demokrātijē iedzīvotājus, mazina viņu pilsonisko godu un arī saticina pašos pamatos pastāvošo tautas dzīvi. Pats par sevi saprotams, ka šīs negatīvās sekas parādīsies un zināmā mērā jau ir parādījušās tanīs valstīs, kuŗas šo reformu reālizēja, bet šīm valstīm nebija izvēles brīvības. Pārējās Eiropas valstīs tādos apstākļos neatrodas, — tādēļ tām nav vajadzības pilsoņus iespaidot ar tādiem ārkārtējiem līdzekļiem, kā principa „nulla poena sine lege“ noliegšana.

Tezes.

1. Princips „nullum crimen sine lege“ atzīts visos mūs-laiku kultūrālo valstu krimināllikumos; tikai pēdējā laikā šis princips noliegts Padomju Krievijā un Vācijā, motivējot šādu reformu ar to, ka tā došot iespēju tiesai aizpildīt krimināllikumu robus un tai pašā reizē nesatricināšot krimināltiesību pamatus. Pēdējā laikā zinātnē radusies strāva, kas mēģina pamatot šādas reformas vajadzību arī citās valstīs.

2. Šo novātoru argumentācija ir nepārliciecināša. Minētā principa atmešana ienestu nenoteiktību tiesiskā dzīvē, pazeminātu pilsoņu uzņēmību, satricinātu iedzīvotājos palāvību uz kriminālo tiesu, atņemtu tiesai iespēju sargāt likumību un taisīt uz likuma pamatotus spriedumus.

3. Nevar piekrist tezei, ka katrs likuma pārkāpums būtu sodāms: pilsoņu tiesiskās audzināšanas labā ļoti daudzām normām jāpaliek bez sankcijām, atļaujot darboties goda motīviem, pašcieņas jūtām u. t. t.

4. Valstis, kuŗas, noliedzot minēto principu, atsacījušās no krimināltiesību pamatnoteikumiem, ir darījušas to sevišķu apstākļu spiestas: daudzu jaunu un iedzīvotājiem neparastu normu paātrināta ieviešana un neiespēja precīzi formulēt šīs normas ir sekmējušas minētā principa noliegšanu.

Turpretim pārējās valstis tādā stāvoklī neatrodas, un tām nav vajadzības tik radikāli pārveidot krimināltiesību pamatprincipus.

[0,50]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304091681

99-9
L 41